STRIP SCHRIFT

BERT VAN DER MEIJ
RENÉ STERNE
MERCHANDISING

Prijs f 5,95
Bfr. 110

254 – JAARGANG 25 NUMMER 7 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

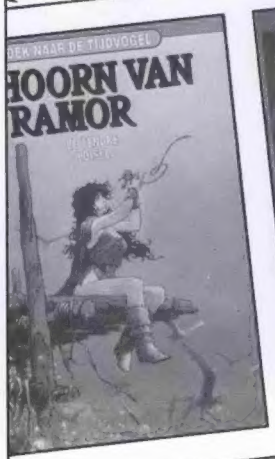

DARGAUD

OP ZOEK NAAR DE TIJDVOGEL NU ALS ZELFSTANDIGE SERIE MET WAARDEVOLLE EXTRA'S

De serie OP ZOEK NAAR DE TIJDVOGEL, het 'chef d'oeuvre' van Loisel en Le Tendre, verschijnt dit jaar voor het eerst als zelfstandige serie. En terecht, want de subliem getekende, fantastische avonturen van ridder Bolster en de goddelijke Hermelijn verdienen het om in een groter album en op kwaliteitspapier gedrukt te worden.
De eerste vier delen, eerder verschenen in Collectie Charlie en Collectie Charlie Plus die grotendeels uitverkocht zijn, worden nu in een groter formaat en op beter papier herdrukt. Bovendien worden in de eerste twee delen van deze 'nieuwe herdrukken' nog niet eerder geplubliceerde pagina's in zwart/wit opgenomen.
Extra's genoeg om de science fiction-achtige, plaats- noch tijdgebonden avonturenserie OP ZOEK NAAR DE TIJDVOGEL te gaan lezen, of ... te herlezen.
Verschijningsdata herdrukken en nieuwe delen OP ZOEK NAAR DE TIJDVOGEL:
Deel 1 (herdruk) De hoorn van Ramor, is inmiddels verschenen.
Deel 2 (herdruk) De Tempel der Vergetelheid, verschijnt in september 1992.
Deel 3 (herdruk) De Jager, verschijnt in oktober 1992.
Deel 4 (herdruk) Het ei van de duisternis, en de nieuwe delen 5 en 6, zijn in voorbereiding, geduld dus.
Prijs per album fl. 9,95.

Distributie

betapress bv Gilze

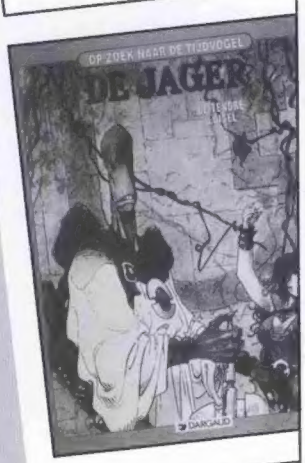

STRIP SCHRIFT

Jaargang 25 september 1991 nummer 7 (254)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Eric de Graaf, Michel Nadorp, Arco van Os, Rik Sanders, Noël Ummels

Medewerkenden
Tijs Bagchus, Jos Beekman, Ben Bits, Hanneke Bons, Ruud Booms, Amalia Deekman, Frans Hasselaar, Erik Hitters, Pieter Hoogesteijn, Gerrit de Jager, Astrid M. Kraft, Arnel Lefevere, Bert van der Meij, Jean-Marie Mievis, Peter Nieuwendijk, Hans Pols, Koos Schulte, Rich Thomassen, Rudy Vrooman, Bill Watterson, Marjolein Westerterp, Jempi Welkenhuyzen.

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08

Abonnementen
Voor abonnementen kunt u terecht bij
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 023 - 380439, telefax: 023 - 391397
Abonnementsprijs f 55,- / Bfr. 1030
Leden van Het Stripschap f 2,50 / Bfr. 45 korting
Nederland: Postbank 209948 of
ABN-bank 54.89.74.330
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: ABN-bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Tervuren
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Bert van der Meij

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Valt er met strips geld te verdienen? Voor de huis-, tuin- en keukenstripliefhebber helaas niet. Die geeft alleen maar uit door geld te spenderen aan de diverse winstobjecten die wel degelijk in plaatjesland bestaan. Uitgeverijen zien brood in allerlei dure, luxe-albumuitgaven. En bij vrijwel elke stripliefhebber hangen prijzige zeefdrukken aan de wand. Ook aan het beleggen in strips valt een aardige boterham te verdienen. Hans Matla, de enige officieel beëdigde taxateur op stripgebied in Nederland, typeert de belegger als iemand die niet noodzakelijk in strips is geïnteresseerd. Mensen zijn volgens hem tegenwoordig steeds vaker bereid grof geld te betalen voor een bijzondere uitgave van beroemde strips. Niet om erin te lezen, maar om het exemplaar in de kluis te leggen.

De merchandising van strippersonages is eveneens een winstgevende handel. T-shirts, mokken, slabbers, place-mats, borden, stickers, poppetjes, sokken, ja zelfs condooms met beeldmerken van favoriete striphelden leveren goud geld op. In dit nummer krijgt u in het artikel 'No Peanuts' van Pieter Hoogesteijn een indruk van de gang van zaken in deze business. Wellicht vindt u dan de inspiratie om op zoek te gaan naar dat ene lucratieve gat in de stripmarkt.

Overigens bereikte ons bij het ter perse gaan van dit nummer het treurige nieuws dat Jan Gerhard Toonder, Udo Horst en Bob de Moor overleden zijn. In het volgende nummer staan wij hier uitgebreider bij stil.

Let op!

Ons redactie-adres is gewijzigd. In het vervolg kunt u uw correspondentie met redactie en uitgeverij kwijt in
Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.
Verhuisberichten en alle andere zaken die uw abonnement betreffen dient u te richten aan onze abonnementen-administratie via
Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam.

Inhoud

4 **BERT VAN DER MEIJ** Hans Pols en Rik Sanders
9 **BRIEVEN**
10 **HIS MASTER'S FUCK & PINGUÏNS** Bert van der Meij
14 **RENÉ STERNE** Jean-Marie Mievis
17 **BITS & PIECES** Ben Bits
18 **NO PEANUTS** Pieter Hoogesteijn
20 **ABC VAN DE BRD** Astrid M. Kraft en Hans Pols
23 **MARTIJN DAALDERS STRIPJAAR 1991** Rik Sanders
24 **BOEKEN**
32 **ACTUALITEITEN**
36 **CASPER EN HOBBES** Bill Watterson

BERT VAN DER MEIJ

Ik wil gewoon een verhaal vertellen

NOU, ALS DIT LEUK IS....
WE STAAN EEN BEETJE VOOR LUL, VIND IK WEL....
OH HET IS TOWIEZO NIET LEG
BELEEFD OM MET JE RUG NAAR HET PUBLIEK STTT!!
HET BEGINT.....

'Onkunde is mijn stijl', merkte Bert van der Meij **op tijdens ons interview. Van der Meij werd in 1958 geboren in Katwijk aan Zee. Hij doorliep de kunstacademie in Den Haag. Ook bezocht Van der Meij de kunstacademie van Oakland in de VS, waar hij, naast tekenen en schilderen, in contact kwam met grafische vormgeving. In 1983 begon hij met striptekenen. Tot de albums die sindsdien verschenen zijn, behoren onder andere** *This Land is my Land*, *Jungleverhalen*, *De Pinguïns* **en** *Moesashi*. **Verder is hij momenteel werkzaam in de reclame. Reden genoeg voor een gesprek met een buitenbeentje van de stripwereld in Nederland.**

Maakte je op de academie al strips?

Bert van der Meij: Nee, op de kunstacademie maakte ik schilderijen, grafiek en beelden. Ik ben later strips gaan maken omdat ik merkte dat het voor mij eenvoudiger is om in een strip iets uit te drukken dan in een schilderij. Bij een schilderij heb je maar één kader om iets te vertellen of een bepaalde sfeer uit te drukken. Je moet daarvoor ontzettend goed kunnen communiceren. Ik kwam erachter dat film in mijn ogen in wezen het beste medium is om te communiceren. Niettemin lag voor mij het maken van strips meer voor de hand. Eigenlijk ben ik strips gaan maken als een surrogaat voor film. Het medium strip leent zich namelijk ook uitstekend als communicatie-middel. Een stripverhaal is als het ware een overzichtstentoonstelling, waarbij de auteur vele mogelijkheden heeft om iets uit te leggen.

Ik heb altijd films willen maken, maar nu weet ik dat niet zeker meer. Ik ben bij een aantal filmopnamen geweest en dat is erg organisatorisch. Er komt zoveel bij kijken. Het maken van een strip is een overzichtelijker proces. Je hebt alleen maar met jezelf te maken. Alles is in de hand te houden. Strips hebben wel een aantal nadelen in vergelijking met film. Het is niet mogelijk geluid, kleur of beweging werkelijk weer te geven. Het is volgens mij tevens onmogelijk een stripfiguur net zo subtiel en realistisch te laten zijn als een acteur in een film. In strips zijn de uitdrukkingsmogelijkheden veel grover.

Je kunt je strips toch wel in kleur maken? Je hebt het alleen nooit gedaan.

Dat klopt. Ik kan strips in kleur maken, maar het is in Nederland financieel niet haalbaar om ze uit te brengen. Ik voel dit niet als een gemis. Daarentegen mis ik het geluid het meest. Dat is voor de lezer niet hoorbaar weer te geven. Ik werk er wel mee, maar dan op een suggestieve, indirecte manier. Zo heb in een oud, komisch verhaal heel groot de tekst 'ratatatatata' gebruikt bij het voorbijdenderen van een trein. Zo'n tekst is een oplossing, maar ik betwijfel of de lezer de nabootsing werkelijk hoort. **Paul Teng** is een tekenaar die prima een explosie van een granaat kan weergeven. Als ik dat zie dan is zoiets voor mij een heuse explosie. Desondanks zet hij er dan 'BAOEM' bij, terwijl dat niet hoeft want in de tekening zelf zit het geluid al. Door zo'n overbodige onomatopee wordt de geluidsweergave alleen maar ongeloofwaardiger.

In film kan een regisseur tempo **aangeven. Jij probeert dit ook. In jouw strips probeer je door een bepaalde opeenvolging van beelden, door zelfs stil te staan bij bepaalde beelden, een soort** leestempo **af te dwingen.**

Het voordeel van een film is dat het tempo makkelijk te veranderen is. Met tempowisselingen kan een regisseur bepaalde gebeurtenissen benadrukken. In de film *Witness* van **Peter Weir** komt een scène voor, waarin een jongetje de dader herkent. Dit is een

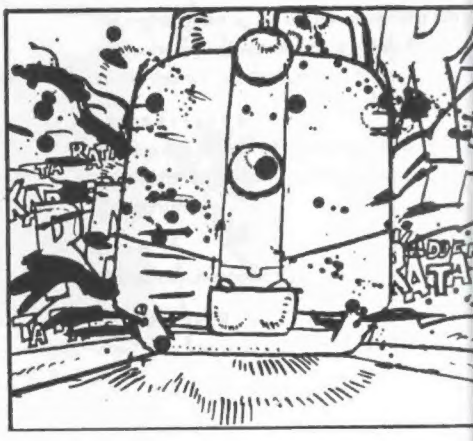

belangrijk moment, waarbij de beelden zeer vertraagd worden. Tijdens deze scène valt het geluid zelfs weg. Het werken met zulke middelen is voor een verteller heel interessant. In de strip probeer ik dit ook te doen door twee naast elkaar liggende pagina's te gebruiken voor één bepaalde ontwikkeling.

door
HANS POLS
en
RIK SANDERS

Dan dwing ik de lezer tot een langzamer tempo, omdat hij niet kan 'overspringen' naar de volgende scène zonder de pagina om te slaan. Op zo'n manier kan ik vertragen, maar daadwerkelijk temporiseren, zoals in de film, lukt me niet. Het voordeel van een strip is wel dat je terug kunt bladeren. Bij een film zijn de beelden onherroepelijk voorbij.

Bovendien kan een lezer bij strips zelf uitmaken hoe lang hij bij bepaalde gedeeltes stil blijft staan. Zo ontstaan verschillende manieren **waarop het verhaal gelezen kan worden (de 'temporisatiedwang' buiten beschouwing gelaten).**

Ja, dit is inderdaad een voordeel van strips. Eén van de kritieken die ik echter altijd krijg, is dat mijn boeken snel uit te lezen zijn. Ik neem de tijd om bepaalde gebeurtenissen zo goed mogelijk uit te werken, met vertraging en al, en ongemerkt ben ik vier pagina's verder. En een boek van tweeënveertig pagina's heb ik zo vol. Ik ben zelf eveneens vlug klaar met het lezen van een strip in die omvang. De lengte kan dus een nadeel van strips zijn.

Bij uitgeverij Sherpa werkte ik een tijd met tweeënveertig bladzijden. Ik maakte nooit een planning. Het eigenaardige was dat ik altijd op dat aantal uitkwam. Op een gegeven moment wilden we naar zevenenveertig pagina's toe. Uiteindelijk eindigde ik weer op die 42 bladzijden. Ik moest wennen om naar dat aantal van zevenenveertig te gaan.

Kennelijk komt dit uit mezelf. Als ik met iemand een gesprek voer en we hebben maar tien minuten, praat ik compact. Als ik weet hoeveel pagina's tot mijn beschikking staan, kost het me geen moeite mijn verhaal binnen die ruimte kwijt te kunnen.

Probeer je grenzen te verleggen **als je een verhaal maakt?**

Mijn strips zijn stripverhalen voor gevorderden. De lezer moet de taal van het stripverhaal kennen. Ik bedoel dan niet strips als *De Pinguïns* of *De Mussen*, maar mijn serieuzer werk. De mensen die mijn verhalen lezen, moeten thuis zijn in de taal van de strip. Het gaat niet alleen om de tekst met een plaatje erbij, maar om het lezen van het beeld. Als auteur maak je afspraken met je lezers. En die veranderen, net als in de film. In vroegere films wist het publiek precies wanneer een flashback aangekondigd werd, namelijk op het moment dat het beeld ineens raar begon te golven. In de loop van tijd is alles steeds harder op elkaar gemonteerd; de beelden gaan steeds sneller. *The Godfather* (1972) van **Coppola** is een voorbeeld van een zeer modern gesneden film. Tegenwoordig wordt in een film bijna niet meer aangekondigd wanneer een tijdsprong wordt gemaakt. Af en toe gebruiken ze een ander kleurtje, en soms kom je er als kijker al helemaal niet achter.

In een strip kan een maker plaats- of tijdsaanduidingen op een traditionele wijze aangeven. In de linkerbovenhoek van een plaatje staat dan 'in de tussentijd', 'drie dagen later' of 'Londen 1944'. Dit soort tussentekstjes in strips zijn steeds meer aan het verdwijnen. Diverse striptekenaars proberen een verandering in tijd of lokatie op een andere, minder oubollige manier weer te geven. Decorverandering en de plotselinge wisseling van dag in nacht zijn methodes die ik regelmatig gebruik. De lezer komt vanzelf tot de conclusie dat een overgang naar een andere scène plaatsvindt.

Ik wil af van de eenvoudige oplossing om plaats en jaar in een hoekje van het plaatje te zetten. Ik heb het één keer moeten doen omdat ik merkte dat een aantal lezers struikelde over de wisseling van een periode. Vervolgens moest er een plaatje bij met de tekst 'vijf jaar later'. Ik vond dit geen fraaie oplossing. Ik ben van mening dat het mooier is als zoiets weggelaten kan worden.

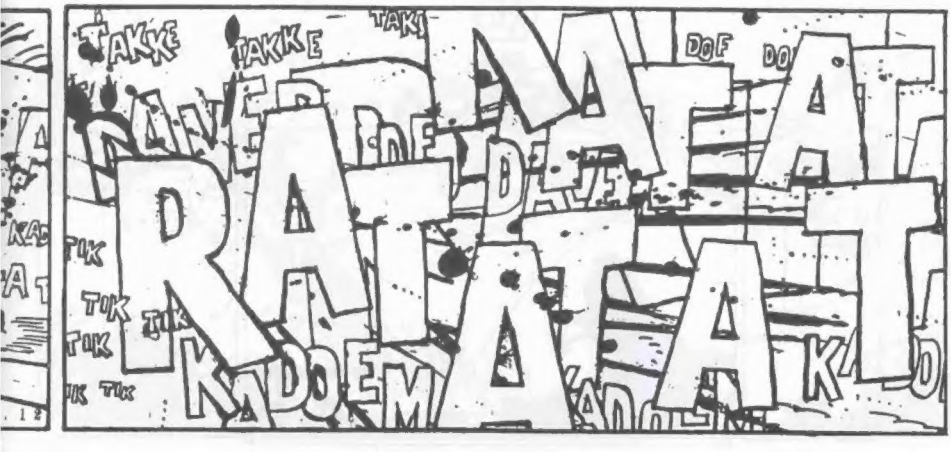

***De winnaar*, 'ratatatatata' bij voorbijdenderende trein.**

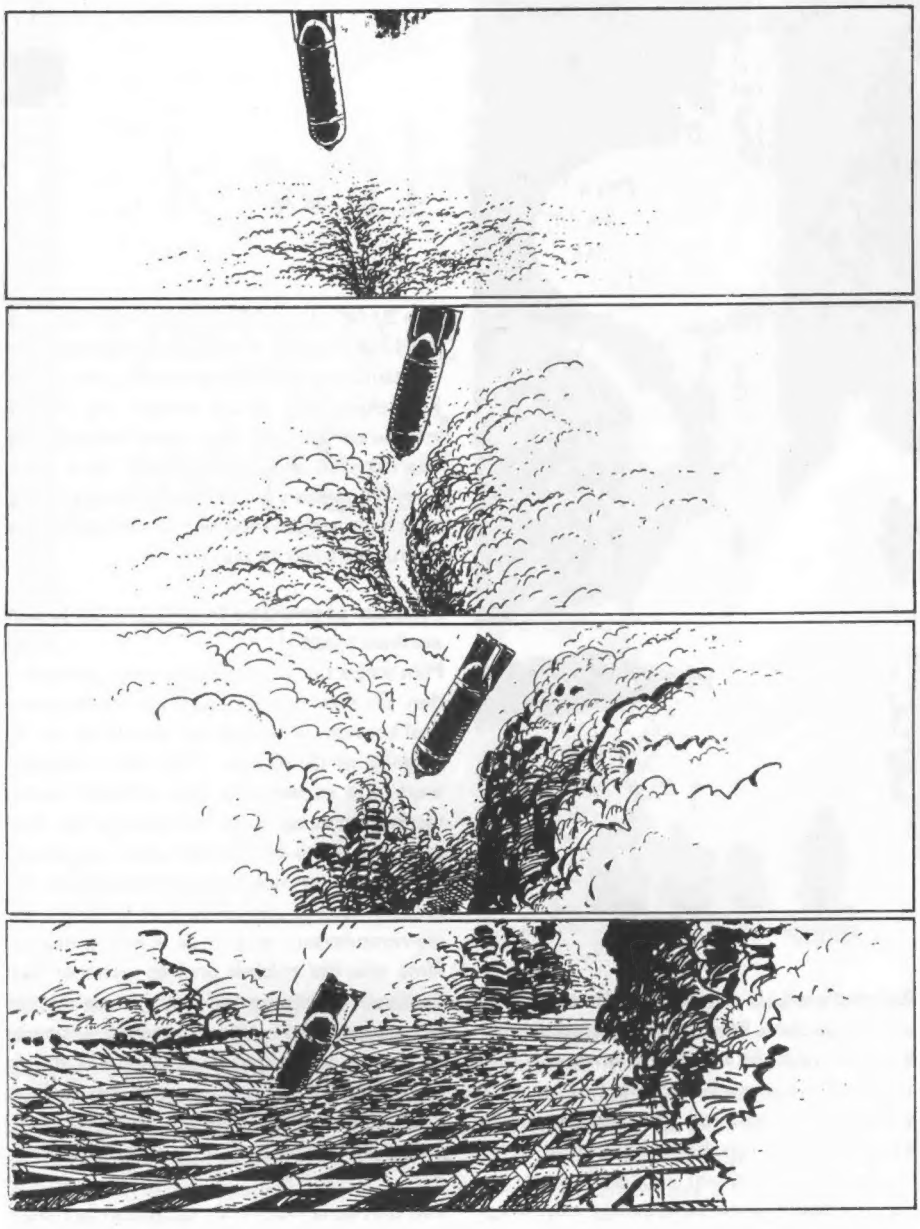

***Hooglied*, tempovertraging.**

Schrijf je een scenario **voordat je aan een verhaal begint, of werk je naar een bepaald punt toe?**
Normaal doe ik het laatste. Daarna test ik een verhaal door het aan een paar mensen, in het bijzonder aan mijn broer, te laten lezen. Hun mening schat ik hoog in. Als zij over een aantal dingen struikelen, en het raakt me, wil ik een verhaal nog wel eens veranderen.
Bij mijn laatste album, *Moesashi*, heb ik voor het eerst een scenario uitgewerkt. Dat was ook nodig. Het is een strip naar het gelijknamige boek. Moesashi is zo'n typisch ingewikkeld, lang Japans zwaardvechtersverhaal. Daarin lopen zoveel Japanners door elkaar dat je bijna niet meer weet wie wie is. Ik heb een flink scenario opgezet, waarna ik ben gaan schrappen.

Je hebt van een dik boek in feite een strip van 40 pagina's gemaakt?
Nee hoor, het verhaal dat er nu ligt, is deel 1. Deel 2 is in de maak en misschien kom ik toe aan een derde deel. De scènes waaruit Moesashi bestaat, hebben veel raakvlakken met de scènes uit de westerns van **Sergio Leone**, alleen 'verjappaniseer' ik ze. Ik kwam er overigens een tijd geleden achter dat Leone zijn scènes vaak uit Japanse films van onder anderen **Akira Kurosawa** heeft gehaald. Voor mijzelf is dat interessant, want Japanse verhalen vind ik eigenlijk door het grote cultuurverschil niet te pruimen. Alleen door 'verwestering' zijn ze te verteren.

Vanwaar die fascinatie **voor Japan, het is uitermate trendy op dit moment?**
Ja, dat klopt. Daar kan ik niets aan doen. Mijn relatie met Japan is niet duidelijk aanwezig. Vroeger heb ik aan vechtsporten gedaan, maar dè link met Japan heb ik nooit gelegd. Mijn belangstelling voor Japans zwaardvechten heeft feitelijk niet direct iets met Japan te maken. Net als bij sporten als tennis en squash is zwaardvechten voor mij: concentratie, ontspanning en strategie. Moesashi is ergens in het tweede deel in een gevecht van man tegen man verwikkeld. Ze staan tegenover elkaar met opgeheven zwaarden – de sneeuw valt op het scherp van hun zwaard en blijft daar liggen, zo doodstil staan ze – en dan, ineens, weet hij dat hij zal winnen, dat hij eigenlijk al gewonnen heeft. Dit ken ik van squash: je zit op de goede plek, het balletje komt en dan weet je die heb ik, je ziet de bal als het ware al gaan. De essentie is het punt waarop het lijkt alsof je vooruitloopt op de tijd, waarop 'gedachte' raakt aan 'werkelijkheid'.

In jouw tekeningen is de leegte **veel belangrijker dan het opvullen zelf. Over iedere lijn is nagedacht; waar alles precies moet komen te staan.**
Ja, dat klopt. Ik hoor wel eens dat mijn werk zo grafisch is, terwijl dit niet vooropgezet is. Ik heb een keer met **Paul Teng** gesproken over de opbouw van een tekening. Hij was net bezig met zijn *Sint Vladimir*-verhaal. Ik zou graag als Paul Teng willen tekenen. Hij heeft, met alle respect, een onopvallende, realistische stijl. Dat vind ik prachtig. Maar dan noem ik wel iemand die volle plaatjes tekent en dat is wat mij minder trekt. Ik ben eigenlijk geen goede tekenaar, Paul is een onvervalste tekenaar. Ik ben niet zoals andere tekenaars die op de middelbare school altijd maar zaten te tekenen, zoals **Peter van Dongen**.

Waar komt jouw stijl dan vandaan?
Onkunde (gelach).

Dat is natuurlijk niet waar. Het is wel vaak de kritiek die jij krijgt. Mensen zeggen dat die *Van der Meij* **in wezen niet kan tekenen en dat hij dat probeert te camoufleren.**
Nee (krachtig), oh nee, dat ben ik niet met ze eens. Ik kan beter tekenen dan mijn moeder, mijn vader of de buurman. Maar als ik mij met

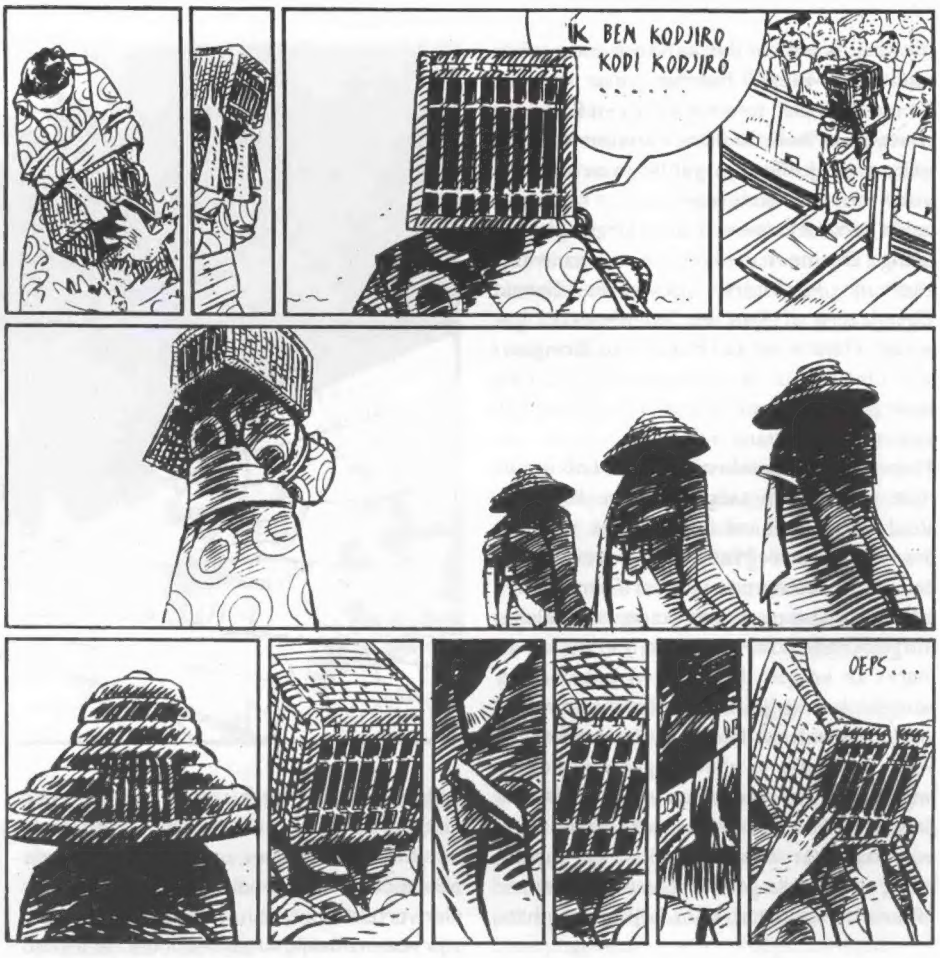

Uit *Moesashi*, nog niet in boekvorm.

andere striptekenaars vergelijk, dan beschouw ik mijn tekenwerk als iets middelmatigs. Dat is voor mij geen reden om te stoppen. De meeste stripboeken die ik lees zijn goed getekend door bekwame tekenaars, alleen het verhaal zegt mij vaak niets. De verhalen die ik graag zou willen lezen, kom ik vrijwel nooit tegen. Daarom maak ik ze zelf. Ik wil gewoon een verhaal vertellen, al ben ik een matige tekenaar. Het maakt mij weinig uit of er wel of niet goed getekend is. Als er maar een aantrekkelijk verhaal wordt verteld. De tekeningen moeten daarentegen niet slecht van kwaliteit zijn, ze moeten niet storen.

Het is moeilijk in jouw werk invloeden **van andere striptekenaars aan te wijzen. Zijn er eigenlijk wel striptekenaars/strips die voor jou als** voorbeeld **hebben gediend?**
Nee, ik heb niemand voor ogen. Stel, ik krijg het gevoel dat mijn verhalen niet meer gelezen worden, omdat ze te slecht getekend zijn. Op dat moment ga ik misschien het werk van anderen bestuderen. Ik denk dat ik dan boeken van **Hermann** of van **Giraud** (*Blueberry*) erbij zou pakken. Net als bij Paul Teng werkt hun tekenstijl als een transparant medium: de stijl zèlf vraagt niet de aandacht, maar staat in functie van het geheel.
In de bioscoop heb je mensen die over een bepaalde film zeggen dat alles geweldig gefilmd is met prachtige kleuren en een uitstekende camera-instelling. Als ik zoiets hoor, vraag ik mij direct af of het verhaal soms niet sterk genoeg was om hun aandacht voor de volle 100% vast te houden. Het gaat erom dat je het verhaal kan overbrengen.
Het is voor mij ideaal als mensen gegrepen worden door mijn verhalen, pas daarna de tekeningen in detail bestuderen en vervolgens uitroepen dat het slecht getekend is. Ik heb daar geen moeite mee. Als de lezer maar meegesleurd wordt.

Krijg je wel eens reacties?
Ja, de meeste reacties zijn logischerwijs positief. Het is namelijk een stuk moeilijker om tegen een tekenaar te zeggen dat er aan een album niets aan is. Wat ik wel weet is dat vrijwel de hele top van Nederlandse striptekenaars mij niet ziet zitten. Ik hoor af en toe van die agressieve geluiden. Maar ze komen niet naar me toe om te zeggen: 'klootzak, je tekent slecht.'
Het is een enorm compliment wanneer mensen laten blijken dat zij allerlei elementen uit mijn verhalen halen. Ik besef terdege dat het om vage dingen gaat. Soms herkennen mensen er dingen in en dat is zeer bevredigend. Communicatie is voor mij erg belangrijk. Dat zie ik ook in het reclamewerk dat ik doe. Ik voel me altijd onprettig als ik mensen niet snap en zij snappen mij niet.
In feite maak ik stripverhalen voor mezelf. Als ik teken heb ik geen lezerspubliek in gedachten. Ik werk aan boeken die ik zelf in de winkel zou willen kopen. De tragiek is dat ik mijn werk nooit zuiver kan beoordelen. Ken je die prachtuitdrukking: 'de appelboom kent nooit de smaak van zijn vruchten'. Mensen vinden van alles van mijn werk, maar ik kan nooit zeggen wat ik van mijn eigen werk vind. Ik bedoel, ik heb er wel een mening over, een gevoel bij, maar het is zo dicht bij huis, ik kan nooit mijn eigen appels keuren.

Herlees je je werken nog wel eens?
Ja, soms na twee of drie jaar. Er is dan meer afstand, en daardoor zie ik bepaalde componenten die me niet aanstaan. *Jungleverhalen* bevat een paar verhalen die ik, als ik ze nu lees, niet meer groots vind. Maar over andere verhalen ben ik nog steeds enthousiast. Echt onbevooroordeeld tegen mijn verhalen aankijken, kan ik niet. Ik weet hoe het afloopt. Of ik moet een keer een flinke geheugenstoornis krijgen.
Ik heb niet de neiging om een verhaal helemaal opnieuw te willen maken, tenzij ik mij – en daar had ik het daarnet over – aan mijn tekenwerk ga storen. Maar dat is een vage

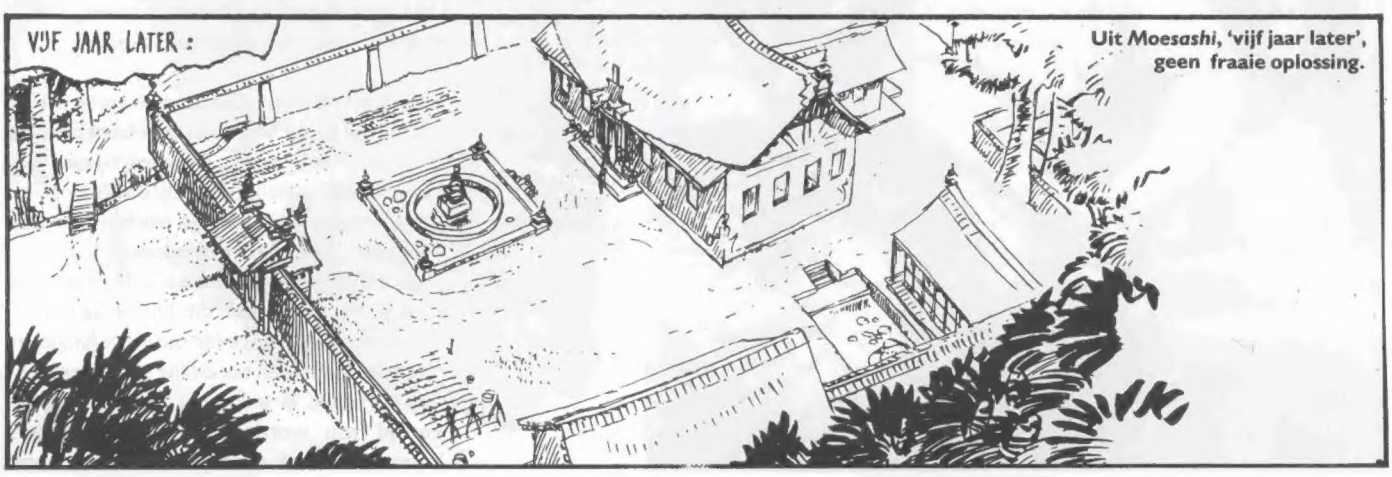

Uit *Moesashi*, 'vijf jaar later', geen fraaie oplossing.

grens, die ik eerst moet overschrijden, met als perspectief dat ik alles slechts minimaal kan verbeteren.

Iemand die belang hecht aan de kwaliteit van tekeningen, kan mijn boeken misschien niet eens lezen. Aan de andere kant, van mijn projecten samen met **Lian Ong** weten mensen vaak niet eens wat ik getekend heb en wat van Lian is. Dan valt het reuze mee met het niveau van mijn tekenwerk, want ik heb Lian hoog staan, hoor.

Jullie namen worden regelmatig in combinatie **genoemd. Qua stijl en aanpak hebben jullie zeker iets gemeen.**
We hebben een aantal malen samengewerkt. Vooral door onze gemeenschappelijk gemaakte liftverhalen (die inmiddels gebundeld zijn. HP/RS) worden we geregeld in één adem genoemd. Verder merk ik dat er nog een overeenkomst bestaat tussen Lian en mij. We zijn beiden buitenbeentjes in de stripwereld. Ik lees weinig strips en heb niet zoveel met strips op, maar ik teken ze ondertussen wel. Bij Lian is dit precies hetzelfde; zij is ook geen stripliefhebber. Ik denk dat Lian en ik uit een beetje rare hoek zijn aankomen zeilen. Misschien vertellen we daardoor niet een stripverhaal zoals dat gebruikelijk is.

Meestal is het zo dat aankomende tekenaars het ideaal hebben voor Sjors en Sjimmie Stripblad **te werken. Jij en Lian zijn meteen in hele andere kanalen terecht gekomen; jullie zijn gelijk gaan werken voor** volwassen **striplezers.**
Ja, dit verschil komt vooral op stripdagen tot uiting. De meeste tekenaars die aanwezig zijn, zijn *Pep*-lezers, *Sjors*-lezers, *Donald Duck*-lezers of *Sjors en Sjimmie*-lezers geweest. Denk maar aan **Peter van Dongen**, die komt ook uit de grote stroom voort en weet precies hoe het moet. Wij komen juist van een andere kant.
Toen ik met striptekenen begon heb ik talrijke uitgeverijen aangeschreven. Ik kreeg altijd nul op het rekest. Op een gegeven moment kwam ik **Mat Schifferstein** tegen die aan *ZozoLala* meewerkte. Toen hij met uitgeverij Sherpa begon zagen we allebei mogelijkheden om een album van mij op de markt te krijgen. Ik vind een boekuitgave namelijk belangrijk. Mijn verhalen zijn moeilijk in stukken te delen. Ze lenen zich niet voor publikatie in afleveringen van enkele pagina's. Ik kan niet in een week een aantal pagina's afleveren en twee weken later weer een paar, dat is onmogelijk. Mijn verhaal moet altijd in zijn geheel gelezen worden.
Hoewel ik van buiten kom, blijf ik wel afhankelijk van het geijkte stripcircuit. Vergeet niet dat een niet-stripliefheber moeite heeft met het **hele** medium, omdat het verhaal op een andere, voor hem merkwaardiger manier verteld wordt dan in romans. Mijn lezers zijn voornamelijk stripliefhebbers. Ik moest daarom als buitenstaander toch op de een of andere manier van bestaande stripkanalen gebruik maken. Voor mij was dat de gratis verspreiding van ZozoLala over al die stripwinkels.

Boven en rechts, illustraties voor Jaarverslag Milieuraad Drenthe.

Links en bij het begin van dit artikel een foto (van Rik Sanders), die door Bert van der Meij met computer voorzien is van zijn eigen stripfiguren.

Behandel je op zichzelf staande thema's, of moeten je verhalen in een groter verband **worden gezien?**
Nee, nee, mijn verhalen staan op zichzelf. Ik maak twee soorten strips: ze zijn of serieus of om te lachen. Bij mezelf is deze tweedeling ook terug te vinden. Aan de ene kant kan ik bloedserieus praten. Ik wil dan alles van mijn gesprekspartner weten: nergens omheendraaien maar zeggen wat je bezighoudt in het leven. Aan de andere kant wil ik lekker lachen, alleen maar lachen. Voor mijn gevoel is dit in mijn strips terug te zien. *De Pinguïns* is alleen maar zeiken en lachen. In andere strips handelt het om het vage, moeilijke, emotionele gedraai om dingen heen. Deze zware verhalen, zoals ik ze nu even noem, zou ik nog zwaarder, vager willen maken.

Het is op de een of andere manier moeilijk om al jouw werk als een heel oeuvre te zien. Het contrast **is groot tussen bijvoorbeeld** De Mens Boeroebi **en** De Pinguïns. **Jouw zware en luchtige verhalen staan eigenlijk geheel los van elkaar.**
Daar ben ik het niet mee eens. Ik beschouw ze juist als twee delen die bij elkaar horen. Mat wilde op een gegeven moment *Jungleverhalen* uitgeven, een bundeling van meer luchtige verhalen. Ik wilde dat *Hooglied* tegelijkertijd zou worden uitgebracht. Anders kwam de nadruk op de minder zware com-

ponent te liggen. Ik wil geen nadruk leggen op een van mijn beide kanten. Ik wil niet dat alleen de gags of de serieuze verhalen in de belangstelling staan. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.
Er bestaat een uitdrukking in de trant van 'een gezond mens moet een beetje eten, een beetje werken, een beetje slapen, een beetje dit, een beetje dat, alles op zijn tijd.' Dat slaat terug op mijn boeken: zwaardere verhalen vind ik goed, maar je moet tevens kunnen lachen.

Zou je een serieus verhaal kunnen combineren **met lichte kanten, zoals spot of ironie?**
Nee, ik denk dat zoiets voor mij moeilijk wordt. *Jungleverhalen* komt in die richting, maar ik beschouw dit verhaal meer als een vorm van zwarte humor. De film *Midnight Run* (1988; **Martin Brest**) met **Robert De Niro** is één van de weinige films met een erg komisch verhaal en een hele zware ondertoon. Het was de eerste film waarvan ik dacht, hier zit een 50-50% verhouding van humor en ernst in. Veel vaker is iets komisch met soms een serieuze toon. Dat werkt bij mij zelden. Wat ik een enkele maal heb is dat ik iets zwaars onderbreek met een luchtig tussendoortje. Zo'n verluchtiging is meer bedoeld om bij de lezer even de druk van de ketel weg te nemen, een moment ontspanning, en dan ga ik weer voluit.
Bij het signeren merk ik dat ik het lastig vind een ernstig bedoeld verhaal te verluchtigen met een humoristische tekening. Zo maak ik in de *Moesashi*-albums de gebruikelijke tekeningetjes. Het signeren van *De Pinguïns* daarentegen doe ik altijd met groot plezier. Het is zelfs een vorm van werk, omdat ik meestal een grap verzin op de naam van de mensen die om een signatuur komen vragen.

Je doet het met enige regelmaat, signeren. Wat vind je er leuk aan? Het contact **met mensen?**
Ik vind het leuk om te zien wat voor een publiek mijn albums koopt. Ik herken zelfs al mensen die een paar keer hun boeken hebben laten signeren. Maar meestal is er geen peil op te trekken. De lezers komen uit alle leeftijdsgroepen.
Het leuke aan signeren vind ik de grappen, *De Pinguïns*. Ik zit dan alleen maar nieuwe Pinguïns te maken. Sommige mensen hebben zo'n idiote naam dat een 'Pinguïn-reactie' vanzelf komt aanwaaien.
Signeren heeft duidelijk zijn functie. Ik kan er dingen van gebruiken. Ik hen een keer de Pinguïns met hun vleugels op de rug getekend. Sindsdien teken ik ze bijna altijd op deze manier. Sommige grappen vind ik zelfs zo goed dat ik ze in een album zou willen opnemen. Maar vervolgens geef ik ze in feite gratis weg. Dan heb ik wel zoiets van 'shit zeg, had ik die maar gehouden en een nieuwe getekend!'

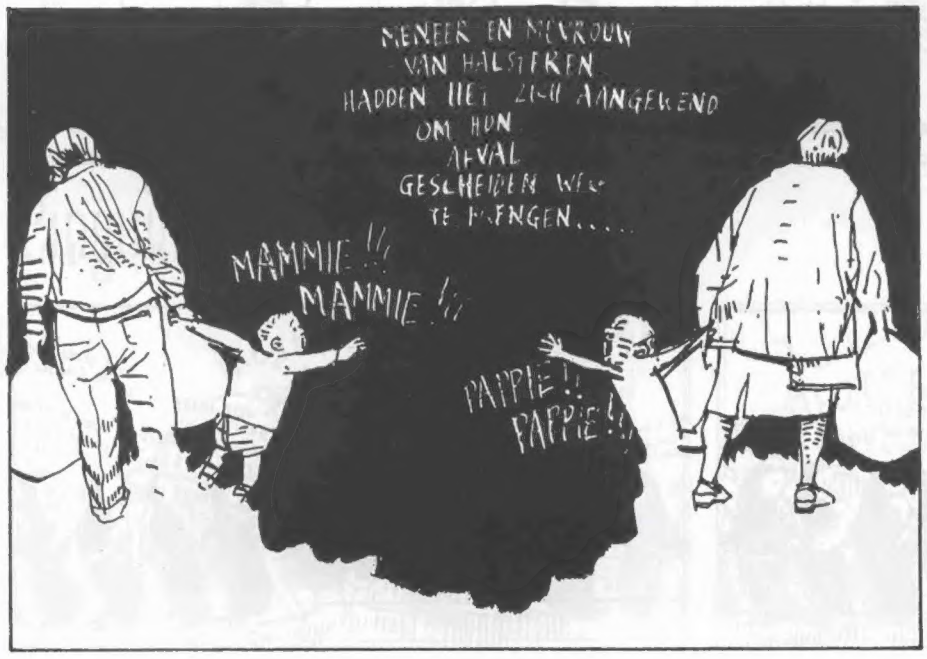
MENEER EN MEVROUW VAN HALSTEREN HADDEN HET ZICH AANGEWEND OM HUN AFVAL GESCHEIDEN WEG TE WERPEN.....
MAMMIE !! MAMMIE !!
PAPPIE !! PAPPIE !!

Brieven

Beste redactie,
Hierbij wilde ik reageren op het artikel over Akira.
Het is niet mijn gewoonte om over zulke zaken in de pen te klimmen, maar toevallig is Akira momenteel één van mijn grootste inspiratiebronnen en daarom vind ik het jammer dat deze bijzondere film in jullie blad geen eerlijke kans heeft gekregen.
Zeker, Akira is geen *makkelijke* film. Enige kennis van de Japanse cultuur is wel een vereiste. Kennelijk was dat voor de schrijver te veel gevraagd. Hij gaat zo weinig in op het *verhaal*, dat ik me afvraag of hij wel méér dan de eerste tien minuten gezien heeft! De lezer zou gebaat zijn bij wat informatie over de symbolische ideeën uit de film (de atoombom en de recente geschiedenis, het shintoïsme, cyberpunk, etc. etc.). In plaats daarvan krijgen we wat gezeur over hoe weinig de schrijver van het artikel ervan begrepen heeft! Inderdaad, films van nu gaan wat sneller dan die uit de tijd van Sneeuwwitje, het is dus opletten geblazen! Maar wat te denken van argumenten als zou het een racistische film betreffen, omdat er 'veiligheidshandhavers met een westerse look' in voorkomen. En die nog gemeen zijn ook! (Verrek, het staat er echt!) Moet dat soms journalistiek voorstellen? Nog nooit heb ik zo'n dynamische tekenfilm gezien met zulke realistische lichteffecten, dieptewerking en camera-regie. En dan vertellen dat het tekenwerk niks is omdat er minder cells gebruikt zijn dan in de jaarlijkse kerstverrassing van de Disney Studio! ... Daar moet je toch zwaar aan de hobbylijm voor zijn! Nee, dit was het slechtste artikel dat ik ooit in de vakpers gelezen heb.
Het zal wel niet onder de redactionele verantwoordelijkheid vallen, maar voor die ene keer dat er in Nederland wat originelers dan de gebruikelijke kleffe Disney-verhaaltjes draait, had er wel een wat betere journalist op afgestuurd kunnen worden. Gemiste kans, heren! Niettemin groetend,

Marcel Ruijters, Sittard

Naschrift redactie:
Ook wij waren niet geheel tevreden over de inhoud van de Akira-recensie. Na kennis genomen te hebben van de inhoud was het onze opzet om er een meer positieve versie van een andere auteur tegenover te stellen. Door allerlei oorzaken is dit helaas niet gelukt en aangezien de cover reeds klaar was konden we publikatie niet meer uitstellen. Vandaar dat we blij zijn met deze brief, die veel goedmaakt.
Uiteraard zijn de opmerkingen over de journalistieke kwaliteiten van de auteur voor uw rekening en weigeren wij die te onderschrijven.

HIS MASTER'S FUCK

BERT VAN DER MEIJ

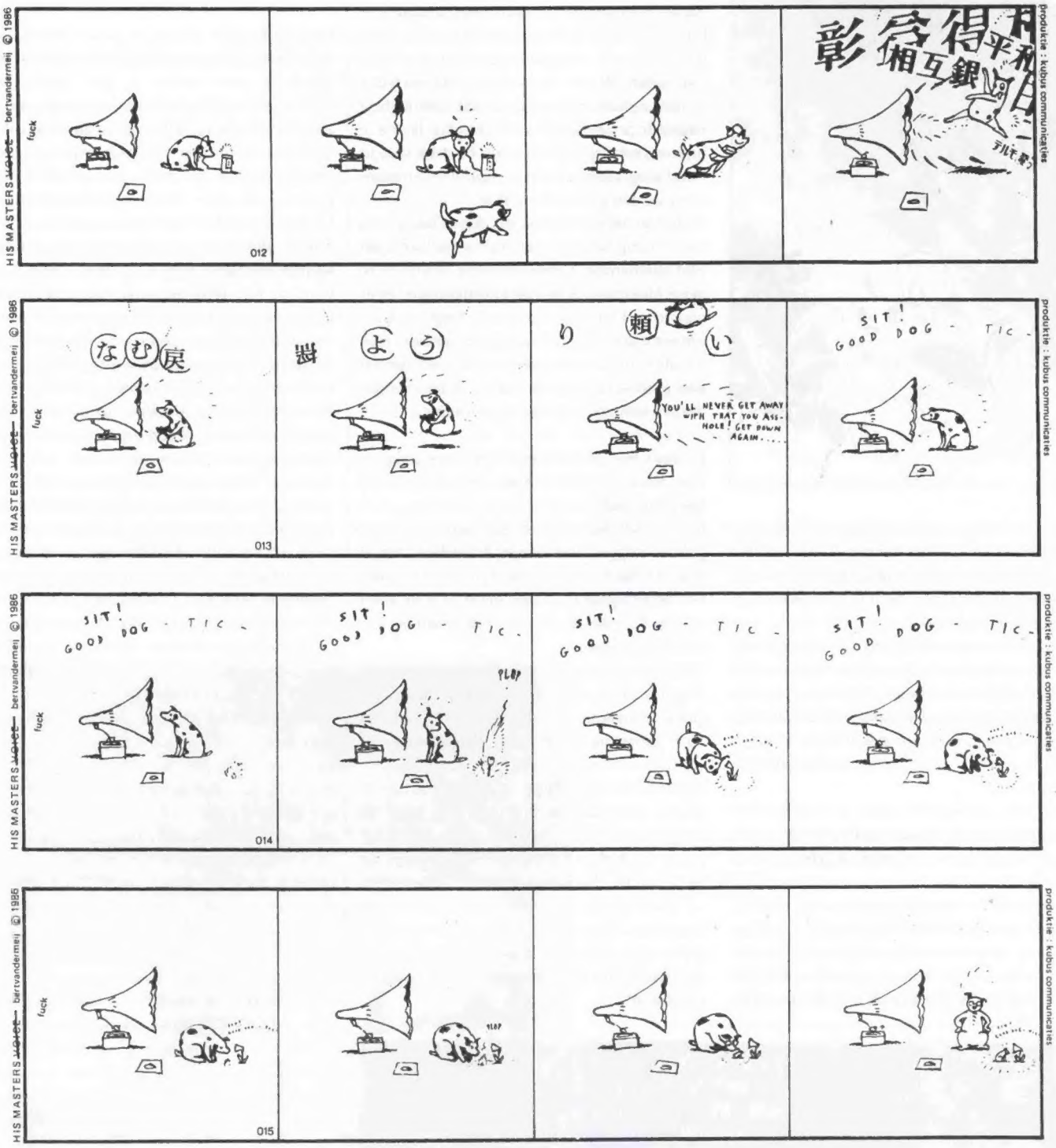

Pinguins

BERT VAN DER MEIJ

HIS MASTER'S FUCK

BERT VAN DER MEIJ

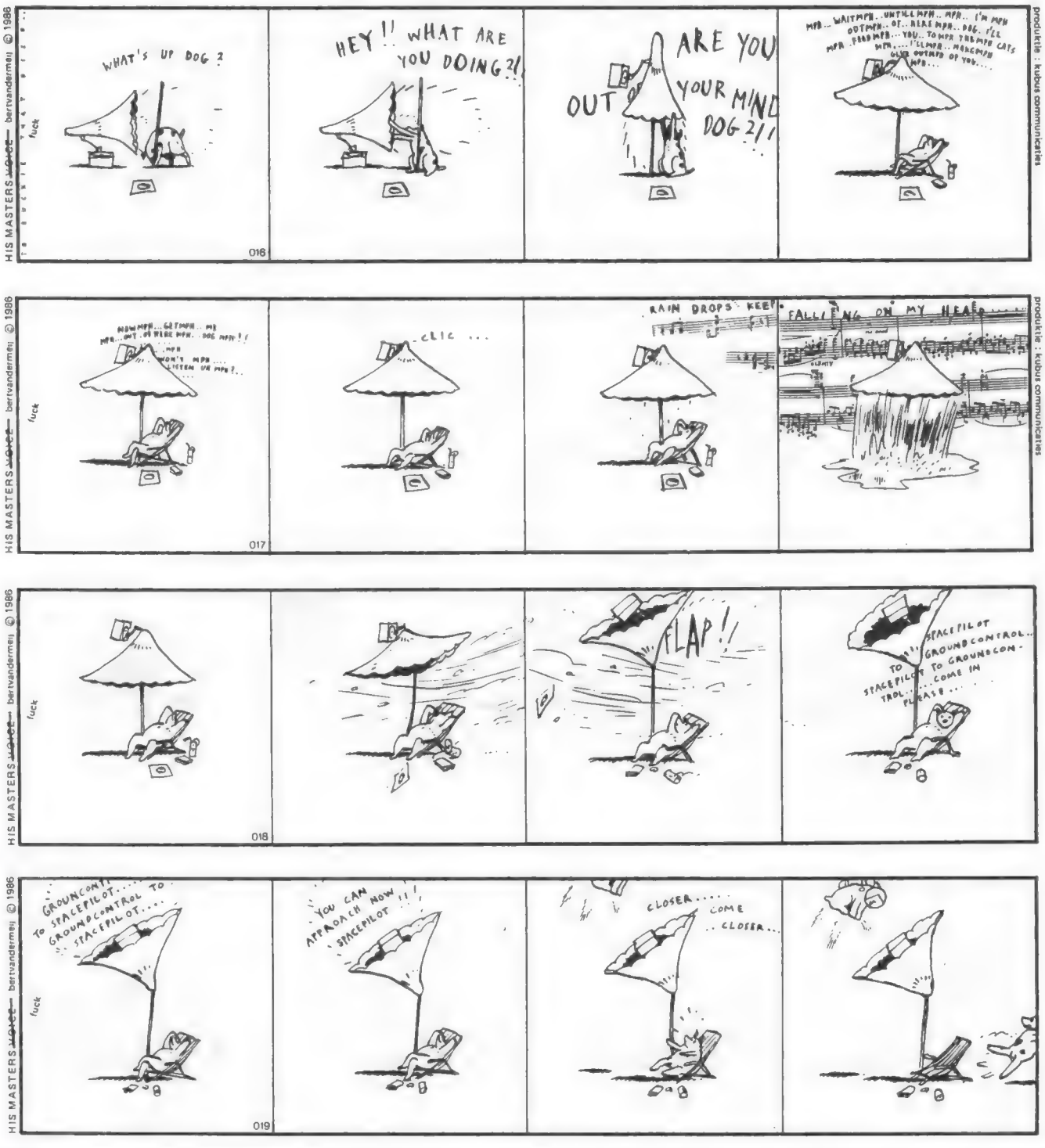
HIS MASTERS voice — bertvandermeij © 1986
WHAT'S UP DOG ?
HEY !! WHAT ARE YOU DOING ?!
ARE YOU OUT OF YOUR MIND DOG ?!!
produktie : kubus communicaties
018
017
CLIC ...
RAIN DROPS KEEP FALLING ON MY HEAD
019
YOU CAN APPROACH NOW STACEPILOT !!!
CLOSER.... COME CLOSER...

Pinguins

BERT VAN DER MEIJ

ИЬЯЕНВ СХПКАИ ?
WIE IS PAT ? EN WAT ZEGT TIE ?
KWEENIE ... 'T IS IN IEDER GEVAL GEEN POOL'S ... GEEN NOORD & GEEN ZUID ...
'T IS RUSSISCH ..... HIJ VRAAGT WAAR DE BOERSEN ZIJN .....
HE STELLETJE HUFTERS !!
DROPLULLEN !!
DOODE ZOUTZAKKEN !!
IJSLOLLIES !!
OBERS !!
NOU NOU, DIE GAAT LEKKER...
WIE IS DIE HUFTER ?...
NIET ZO'N GOED BOT DAN.....
HAAL DE HOND
BOT....

HIS MASTER'S FUCK

BERT VAN DER MEIJ

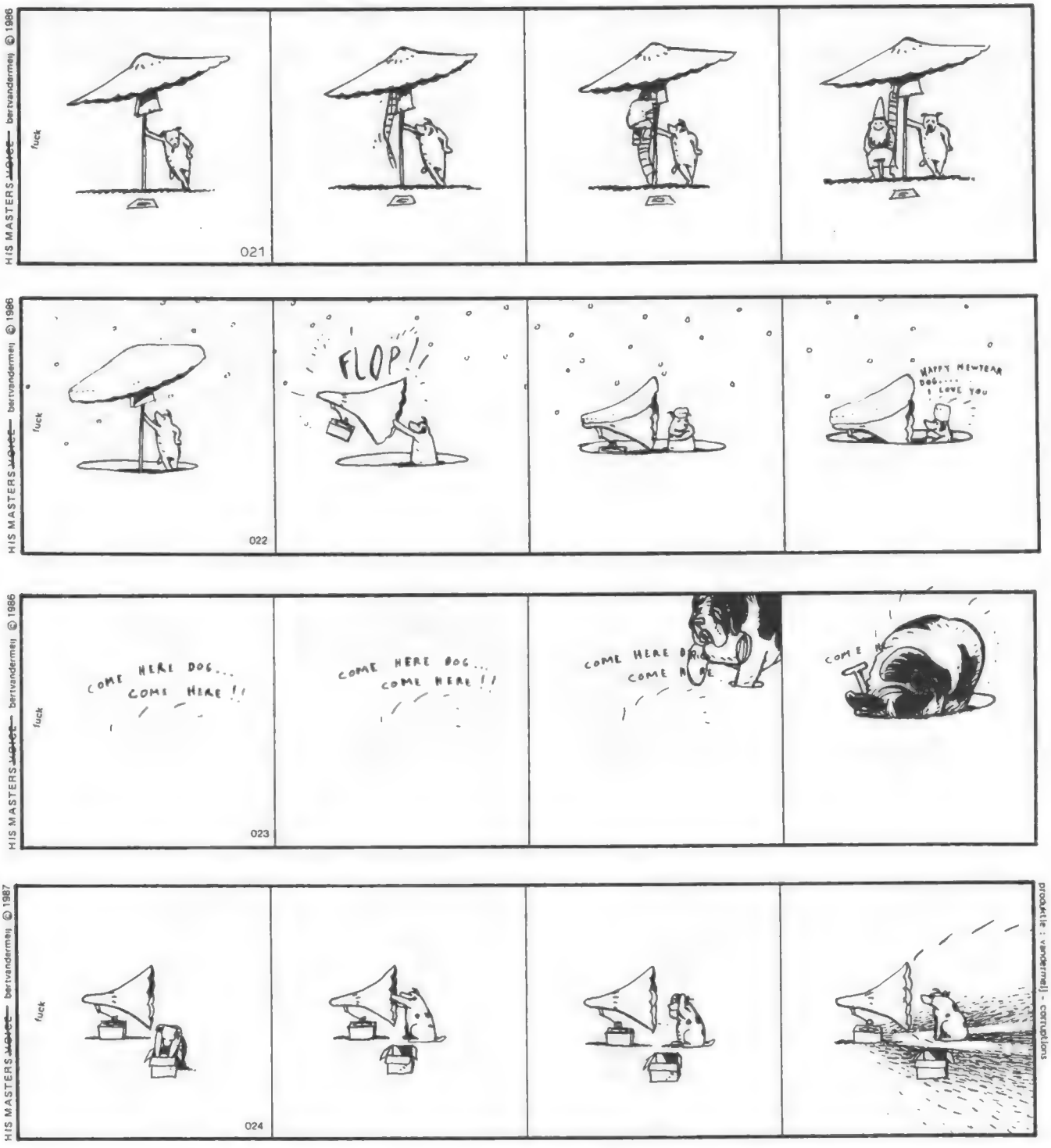

Pinguins

BERT VAN DER MEIJ

KIJK, SOMMIGEN NOEMEN ME GESPLETEN, ANDEREN ZEGGEN DAT IK GOED VAN MIJN EIGEN RIEM GESNEDEN BEN MAAR DAT DOE IK ALLEEN MAAR OM ONSZELF EENS LEKKER LOS TE MAKEN..... EN IK GA HELEMAAL OVER MEZELF ALS ZE OVER MIJN VREEMDE VAL BEGINNEN TE KLETSEN.... DAN ZOU IK MEZELF NOG LIEVER AFBIJTEN..... ZEG NOU ZELF....
WIE IS DAT? WEER EEN BOT?
NEE, DAT IS EEN.... SHIT, 'T LIGT OP HET PUNTJE VAN M'N TONG.....
OSSENWORST

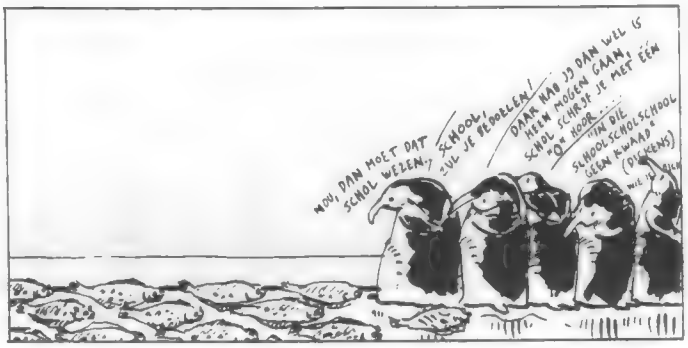
NOU, DAN MOET DAT SCHOOL WEZEN.?
SCHOOL, JIJ JE PROBLEEM! DAAR HAD JJ DAN WEL IS HEEN MOGEN GAAN, SCHOOL SCHIJF JE MET EEN "O" HOOR....
TIM DIE SCHOOLSCHOOL GEEN KWAAD (PSCHEMS)

HIS MASTER'S FUCK

BERT VAN DER MEIJ

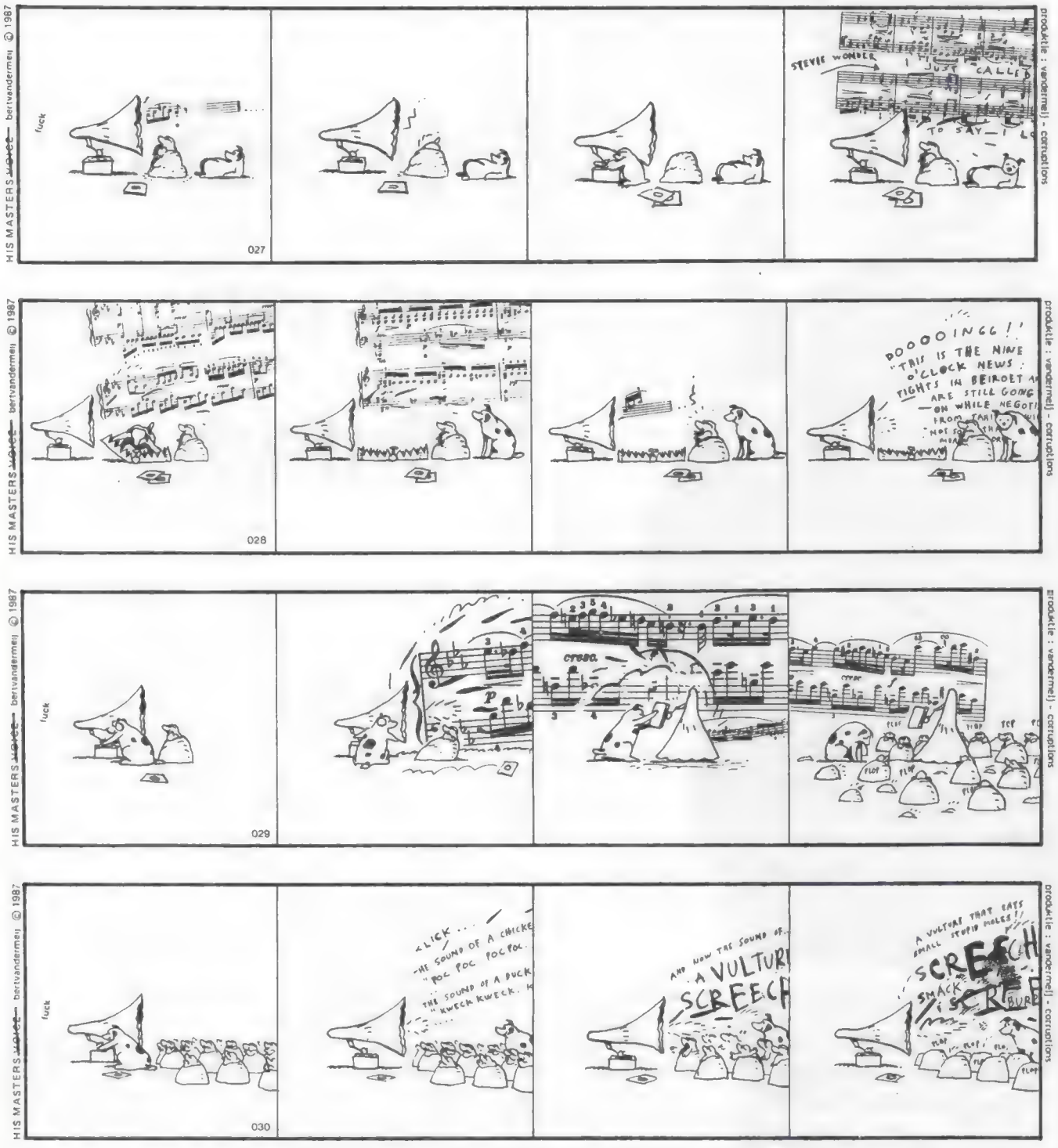

Pinguins

BERT VAN DER MEIJ

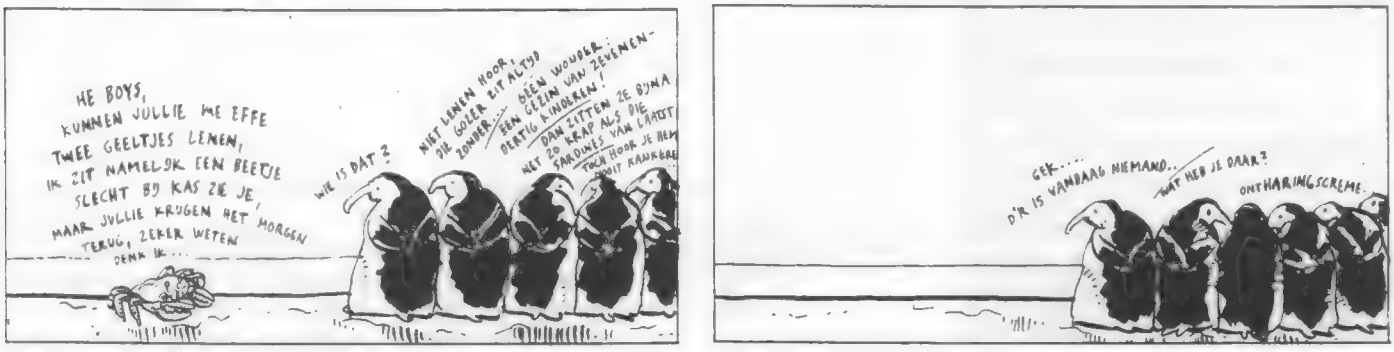

Striphelden zijn net mensen

door
JEAN-MARIE MIEVIS

'De Pacific Adler spreekt de woorden met plezier uit. Hij houdt van deze oceaan. Hij weet niet precies waarom, maar steeds als hij hem ziet voelt hij, net als die eerste keer, weer een diepe warmte. Het is maanden geleden, dat hij zijn water heeft kunnen bewonderen en hem nu vanuit de lucht te zien, vervult hem met een heerlijk gevoel.'
(Uit: *Rio Negro*, **uitgegeven door Lombard)**

René Sterne *(1952) debuteerde in 1987 met* Het vliegtuig van Nanga, *eerste in een reeks avonturen van de Duitse piloot Adler von Berg. Ondertussen verschenen nog twee delen:* De schuilplaats van de Katana *en* Dood in transit. *Een vierde album is aangekondigd voor oktober. Het zijn stuk voor stuk boeiende avonturenverhalen, getekend in een klare stijl en in prachtige kleuren gezet door Sternes levensgezellin* ***Chantal de Spiegeleer*** *(zie Stripschrift, jaargang 24, nummer 7). Voor Sterne tekenaar werd, was hij zes jaar actief als leraar Frans, geschiedenis en filosofie.*

Hoe komt een leraar **tot striptekenen?**
Ken je *Dead poet's society*? Iets gelijkaardigs heb ik meegemaakt. Ik had een passie voor het lesgeven, had uitstekende contacten met mijn studenten, maar het systeem deugde niet. Blijkbaar paste ik er niet in. Ik kende Chantal toen al en zag, dat zij gelukkig was in haar werk als tekenares. Ik heb geprobeerd scenario's voor haar te schrijven, maar zij voelde die niet aan. Het waren jongensverhalen en zij stelde voor, dat ik ze zelf zou tekenen.
Daar hangt ook nog een anekdote aan vast: toen we op een dag bij **Schuiten** en **Renard** op bezoek waren, pochte ik, dat strips maken toch wel een makkelijk beroep was, waarop zij me een weddenschap voorstelden: 'Als het dan toch zo makkelijk is, teken dan maar eens acht pagina's in een maand.' Zo zijn de eerste pagina's van *Adler* ontstaan. En omdat ik daarmee al een begin van een verhaal had, besloot ik het dan maar verder af te maken ook.
Ik werkte part-time als leraar en als speaker voor de televisie en ondertussen tekende ik. Drie jaar deed ik over dat eerste album.

Als leraar heb je een opvoedkundige taak. Zit er nog iets van dat didactische **in je strips?**
Ik probeer de jonge lezers iets bij te brengen zonder dat ze het zelf merken. Je moet de lezers inpakken met boeiende verhalen en mooie tekeningen. Het didactische mag

nooit op de voorgrond treden, anders krijg je een saaie uiteenzetting in plaats van een stripverhaal. Zo hou ik ervan om kaarten te tonen. De lezer weet op die manier duidelijk waar het verhaal zich afspeelt.
Wat bovenal belangrijk is in dit vak, is dat je eerlijk moet zijn. Ik vertel alleen wat ik graag wil en teken slechts die dingen waarin ik geloof. De lezer voelt meteen of je eerlijk bent of niet. Ooit was ik bezig aan een kort verhaal voor *Kuifje* en ik was zo ontroerd door wat ik tekende, dat ik begon te huilen. Ik dacht bij mezelf: 'Als ik hierdoor ontroerd word, dan zijn er zeker andere mensen die hetzelfde zullen voelen.' Nadien heb ik inderdaad verscheidene brieven gehad van mensen, die door dit verhaal geraakt waren.
Men heeft mij al scenario's aangeboden waarvan ik vond, dat ze gekunsteld waren, gemaakt zonder hart. Ik had er totaal geen voeling mee. Zoiets kan en wil ik dan niet maken.
Ik ben een verteller en daarmee wil ik in de eerste plaats mezelf amuseren. Ik ben als de kleine bengel, die een verhaal verzint voor zijn vriendje, zodat ze samen kunnen wegdromen.

Ontwerp voor een zeefdruk

Adler speelt in de jaren net na de Tweede Wereldoorlog**. Vanwaar die keuze?**
Het is een interessante periode: net na de oorlog en vlak voor de opbloei van de jaren vijftig. De oorlog heeft extreme situaties veroorzaakt, die jaren erna nog voelbaar zijn. De wereld is nog niet helemaal hersteld van dat grote conflict.
Die periode heeft ook iets exotisch. Toen had je bij voorbeeld nog niet zo'n rompslomp van documenten om te kunnen reizen. Het had allemaal nog iets avontuurlijks.

Adler is piloot**. Heb je zelf belangstelling voor het vliegen?**
Als kind al was ik gefascineerd door vliegtuigen. Telkens als ik een vliegtuig hoorde, rende ik naar buiten om ernaar te kijken. En moeder nam me vaak mee naar vliegtuigshows.

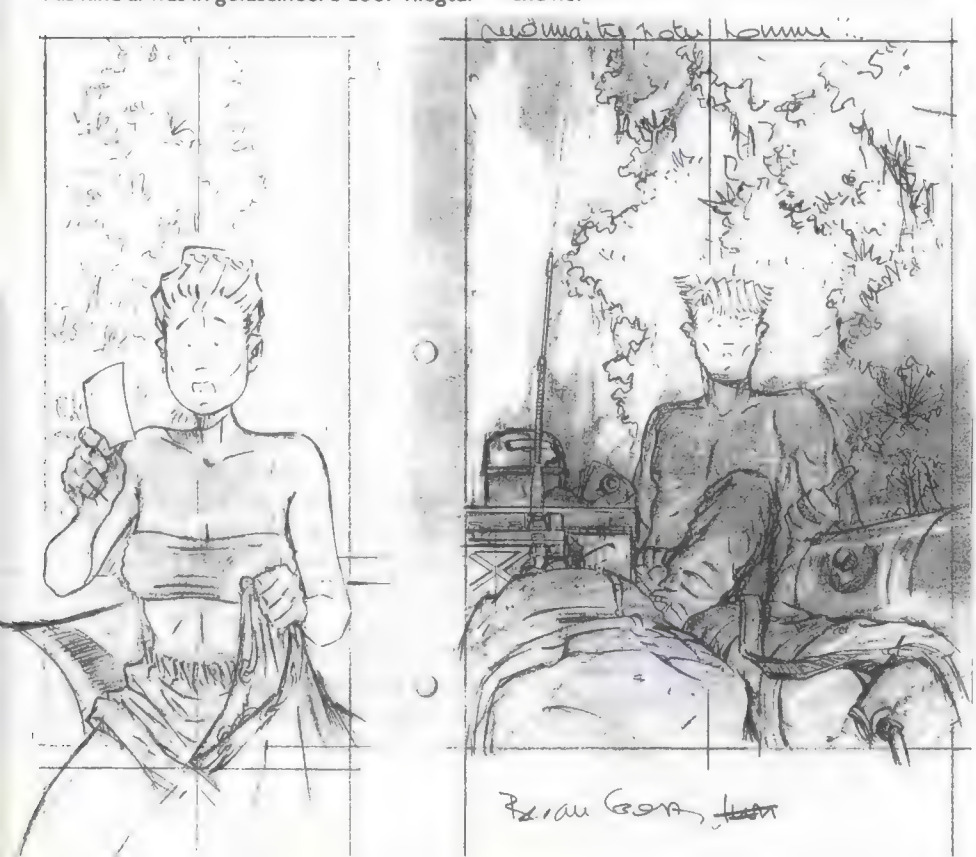

Een piloot als held is natuurlijk zeer handig. Hij kan overal naartoe zonder problemen. Eigenlijk is het een klassiek gegeven. Adler de piloot en Helen de matroos ... de hemel en de zee. Een mooi terrein voor het avontuur.

Waarom heeft je held de Duitse **nationaliteit?**
Dat is mede te wijten aan de film *Das Boot*. Toen ik die zag, begreep ik, dat ook de Duitsers onder de oorlog geleden hadden. Net als de andere verliezers: de Japanners. Maar ons wordt altijd maar één kant van de geschiedenis voorgehouden. Dat wilde ik een beetje tegengaan door van mijn hoofdpersonage een Duitser te maken.
Adler was piloot bij de Luftwaffe. Daarvoor was hij lid van de Hitlerjugend en maakte deel uit van de opkomst van het nazisme. Zoals zo vele anderen is hij door de oorlogspropaganda misleid. Van 1939 tot 1942 nam hij actief deel aan de oorlog – een vuile mof – tot hij op een dag inzag met welke dwaasheid hij bezig was en deserteerde. Adler is fout geweest, maar hij heeft dat tijdig ingezien en alsnog een goede beslissing genomen. Als personage is hij dus niet helemaal zuiver op de graat.
In de strips is het altijd de goede Amerikaan,

Brit of Fransman. Dat is een veel te gemakkelijke oplossing en bovendien slechte didactiek. Daarom spreekt een personage als *Buck Danny* me niet aan: hij is het prototype van de goede held. Hij is nooit bang, heeft nooit problemen. Hij is veel te clean. Adler daarentegen leeft echt, hij reageert op menselijke wijze en kent ook problemen. Eén van die problemen is bijvoorbeeld zijn relatie met Helen. Misschien laat ik haar op een dag er wel vandoor gaan met een ander. Wie weet?

Ook de relatie met de kleine Na is interessant. Adler voelt wel iets voor haar, maar wil toch Helen trouw **blijven.**
Inderdaad. Het zijn precies zulke kleine dingen, die niet echt noodzakelijk zijn voor de voortgang van de actie, maar die het verhaal wel meer diepgang geven en het menselijker maken. Daardoor wordt het uitgetild boven het niveau van 'avontuur zonder meer'.

In je derde album Dood in transit **ligt nog meer de nadruk op het persoonlijke aspect. Ga je verder op die weg?**
Vast en zeker. Zowel verhaaltechnisch als tekentechnisch heb ik mijn vak onder de knie. Nu kan ik me meer gaan toeleggen op humor en psychologie van de personages. In het vierde album en ook in mijn roman *Rio Negro* komen zeer diepgaande gevoelens aan bod. Relaties en emoties probeer ik steeds meer in mijn verhalen te verwerken, zonder echter de zin voor avontuur te verliezen.

Adler is de hoofdfiguur**, maar Helen speelt een niet te onderschatten rol.**
Ik wilde naast Adler een vrouwelijke hoofdpersoon hebben die zijn gelijke was. Ze hoeft geen ondergeschikte rol te spelen omdat ze een vrouw is. Helen is geen Barbiepop; ze neemt deel aan de actie en komt Adler zelfs te hulp.
Als vrouwelijke lezers me vertellen, dat ze zich graag met haar identificeren, betekent dit dat ik geslaagd ben in mijn opzet. Zelf zou ik niet met een vrouw willen leven die alle huishoudelijke klusjes opknapt en verder niks. Ik wil een echte partner, die mijn gelijke is. Vergelijk het met schaak spelen met iemand die veel zwakker is dan jezelf. Je weet op voorhand dat je elk spel zal winnen. Het is veel boeiender als je allebei op hetzelfde niveau staat. Dat is verrijkend voor beiden.

Je hebt kort geleden je vierde **album voltooid.**
Het is gesitueerd in de Birmaanse jungle. Tijdens de oorlog is daar iets gebeurd wat vijf jaar later zijn weerslag vindt en waarbij Adler en Helen betrokken worden. De titel van het album is *De laatste missie*. Het is niet Adlers laatste missie, maar wel die van een oude piloot. In de oorlog is hij in Birma terechtgekomen en werd hij verliefd op de Birmaanse Mai. Op een avond vertrekt hij voor een vlucht en keert nooit terug.
Een belangrijk personage in dit album is Scotty. Het is nooit duidelijk welke kant hij kiest. Hij kan zowel een verrader als een held zijn. Het is een beetje een figuur op het scherp van het mes. Dat heeft natuurlijk alles te maken met wat ik daarstraks al zei, namelijk dat ik niet houd van cleane personages.

Hoe ontstaat een album van Adler?
Ik heb een schrift waarin ik alle ideeën noteer, die me te binnen schieten. Wanneer ik dan een verhaal vertel, put ik uit die voorraad ideeën. Ze vormen meestal ook de hoogtepunten in het verhaal. Aan een scenario schrijf ik ongeveer twee maanden en dan volgt de découpage. Voor het vierde album heb ik drie verschillende découpages gemaakt tot ik het juiste ritme te pakken had. Wat ik belangrijk vind, is dat er aan het einde

van elke pagina spanning wordt opgebouwd, de zogenaamde 'cliffhanger'. Dat is een heel oude truc, waardoor de lezer gestimuleerd wordt de pagina om te slaan en verder te lezen. Maar dat spanningsmoment mag niet gekunsteld zijn. Het moet verantwoord zijn en dat is niet altijd eenvoudig.
Soms verander ik tijdens het tekenen nog dingen aan het scenario of de découpage. Ik laat ruimte voor de inspiratie van het moment, zonder echter het ritme van het verhaal te schaden.

De documentatiefase **neemt waarschijnlijk heel wat tijd in beslag?**
Ja, maar dat is een eis die ik mezelf stel. Alles wat ik vertel moet historisch, geografisch of technisch verantwoord zijn. Wat dat betreft, ben ik perfectionist. Vaak gaat het om kleine details, maar precies die geven een grote echtheid aan het verhaal. Zo las ik bijvoorbeeld, dat het zand aan de westkust van Guatemala zwart is. Dat zeg ik dan ook in mijn verhaal.

Mijn tekeningen lijken ontzettend simpel, ook al zijn ze vaak ingewikkeld of moeilijk te maken. Duidelijke leesbaarheid is mijn eerste doel. Misschien komt het daardoor, dat elk album mij twee jaar kost.

Als elk album zoveel tijd opslorpt, zijn er dan niet een heleboel projecten, die je noodgedwongen moet afvoeren?
Dat is inderdaad een groot probleem en het is ook de reden waarom ik een roman heb geschreven. Een roman kost me slechts twee maanden. Plus een maand voor de cover en de illustraties.
Het schrijven van Rio Negro gaf me een gelukzalig gevoel. Heerlijk!

Het is dus voor herhaling vatbaar?
Als de uitgever om een nieuwe roman vraagt, wil ik dat vast en zeker doen. Nu denk ik aan mijn vijfde album. Ik zou er een dubbelalbum van willen maken, maar dat zou betekenen, dat de lezers anderhalf jaar moeten wachten om de afloop van het verhaal te kennen. En die twee delen tot één deel verwerken, is geen gemakkelijke taak. Hoe ik dat ga oplossen, daar ben ik nog niet uit.

Adlers avonturen spelen op exotische **plaatsen. Waarom heb je daarvoor gekozen?**
Omdat het zo koud is in België (lacht).
Omdat dat plaatsen zijn die me fascineren, die ik beter zou willen leren kennen en waar ik naartoe zou willen reizen.
De locatie moet altijd een bijkomend personage zijn in het verhaal. Je moet er het maximum aan mogelijkheden uithalen. Het vierde album speelt in de Birmaanse jungle, die de meest vieze, rotte en gevaarlijke ter wereld is. Daarmee vergeleken is de Amazone een pretpark. Ik plaats Adler in die jungle, precies omdat ik zoveel belang hecht aan de rol die de locatie speelt in een strip.

In één van je albums zoekt Willem naar zijn droomeiland**. Jij en Chantal vertrekken binnenkort naar de Cariben. Jullie droom?**
Wel, Chantal en ik zijn allebei dol op eilanden en zee. Waar die liefde vandaan komt, kan ik niet verklaren. Willem staat symbool voor mijn kinderdroom. En nu pas kan ik die realiseren. We vertrekken naar de Cariben, maar dat is nog niet de uiteindelijke bestemming. Waar ik werkelijk wil leven, is waar het vijfde album zich zal afspelen: de Pacific. De Cariben zijn slechts een tussenstop, een voorlopig compromis. Een Indisch spreekwoord zegt: 'Je mag nooit je huis af hebben, want dan heb je niks meer om voor te leven'. Chantal en ik hebben nog een droom in reserve, zie je?

De illustraties bij dit artikel zijn schetsen voor* Adler, Laatste Missie *van René Sterne.

Bits & Pieces

BVS

Een stripwinkelier, wat is dat? In Nederland is het een soort marktkoopman die zich in een veredeld kraakpand heeft gevestigd. Vrije jongens met een beursbakkie aan de trekhaak achter hun Mercedes. Her en der schnabbelt een enkeling wat bij met een hennepprodukten-proeverij. Anderen overwegen weer achter het stuur van hun taxi te kruipen of terug te keren naar de grote vaart. Ambulante handel dus waarin je het hoofd nog maar net boven water houdt. Zo'n Mercedes slurpt tenslotte heel wat benzine, niet dan?
Opeens is daar stripgalerie professor Ich. Een gladgeschoren intelligent wit strippaleisje aan de Amsterdamse Koninginneweg.
In de luxe Vondelparkbuurt. Beetje decadent. Met een eigen loopjongen die telkens even naar New York vliegt voor de broodnodige inkopen van comics. Niks aanhangwagen. Gewoon Boeing 747. En wie veel vliegt, moet veel geld wisselen. Guldentje-dollar, dollartje-gulden.
Nu hebben we in Nederland evenwel de comicdollar. Ik hoor u al zeggen: wat is een comicdollar? Wel, hij is sterker dan de D-mark en het hele EMS-stelsel samen. Hij is en blijft tweevijftig. Daar bestaat een keurige stripwinkelkartelafspraak over. Niks vrije jongens concurrentie onder elkaar. Gewoon overal een knaak. Op zo'n Amerikaans stripblaadje staat een prijs in U$-dollar. En per U$-dollar vraag je je klant tweevijftig. Comicknaakje dus.
Ook al is de U$-dollar ééntachtig. Verdien je per comicknaak toch gauw zeventig cent extra.
Maar in het voorjaar van '92 brak de pleuris uit. Luchtreiziger Ich kreeg last van wisselkoerskriebels. En zei: comicdollartje is nu twee piek!
Binnen no-time, nota bene op de avond van de dag van de arbeid, schoven de vrije jongens in een duister motel bij elkaar. Vragen genoeg. Of dat leip zuurdeeg uit Mokum helemaal op de knikker getikt was? En of de gek besefte dat deze lage dollarkoers nu een verworven recht werd, meldde een ex-vakbondsfunctionaris. Nu heeft elke bank al jaren een lagere dagkoers waar je als consument recht op hebt, maar dat zijn dan ook geen slijtvaste comicdollartjes. Want comics kopen is lezen en beleggen tegelijk voor één prijs. Daar zal je voor bloeden.
De actievoorstellen vlogen door de vergaderzaal. 'Doe grote bestellingen via stromannen', roept de één.
'Ga in de tegenaanval', verspreidt een raadselachtige figuur.
'We richten de BVS op', luidt de verrassende conclusie.
De BVS?
Ja, de Belangenvereniging van Stripspeciaalzaken.
De vrije jongens gaan zich bundelen. Ich krijgt meteen in Haarlem op elke toonbank de gele kaart. Met een zwart dollarteken erop.
Oorlog dreigt.
Op 3 juni voeg ik me onopvallend tussen het morrende vrije volk bij de volgende vergadering. De BVS gaat worden opgericht. Als een anti-Ich-actie. Schuin vooraan zie ik Het Raadsel. Hé, dat is een verspreider. In het midden Het Stripschap. Ook al geen speciaal zaak. En glunderend loopt de babbelbox van Ich ook rond.
Ik voel op m'n klompen aan dat hier iets gaat gebeuren waar de consument nooit beter van zal worden. Er wordt nog even geneuzeld over Ich's comicdollar. Maar vervolgens komt diezelfde Ich als actief lid in het aanstaande bestuur. Dit is echt komiek.
En dan is daar opeens de verenigingsdoelstelling: 'Het profileren naar de consument in de vorm van een vereniging opgebouwd uit vrije ondernemers die staan voor de kwaliteit en service van het aangeboden artikel.'
De keurslagers van de strip dus. Dat kan een mooie boel worden. Zo besluiten ze direct nieuwe prijsafspraken te maken in de eerstvolgende vergadering. Hopelijk voor de BVS luistert de EG-boetecommissie niet mee.
En wat als de vrije jongens voor 'de kwaliteit en service' gaan staan. Een vergaderaar meldt plompverloren '... dat er momenteel luxe albums uitkomen van beginnende op dit moment nog onbenullige tekenaars ... zonder dat er werkelijk kans bestaat dat deze verkocht zullen gaan worden'. Wie had het hier over mondige consumenten? Gewoon klant-kop-dicht inkooppolitiek. En als beginnend tekenaar geef je net een receptie voor je eerste album. Staat twee panden verderop een voormalig aardappelboer te roepen dat zoiets nooit verkoopt. Nee, dat gaat niet per mud, da's logisch.
En, wie wel eens in het Amsterdamse stripwoud in één van de meest beruchte stripwinkels is geweest, weet wat service is. Voor je voeten wordt een klant letterlijk de shop uitgesodemieterd onder de begeleidende tekst: 'Lazer op. Ga thuis lezen. En maak hier geen ezelsoren aan mijn tweedehands boekies'.
Nee, m'n comics zijn al weer mooi tweevijftig per comicdollar. Terwijl mijn bank vandaag minder dan éénvijfenzestig rekent.
Die BVS dat wordt dus niks. De vrije jongens moeten lekker stoeien en ravotten. En dat doen ze het liefst met uw en mijn portemonnaie.

Ben Bits

No peanuts

Op 12 april jongstleden stond menig ambitieuze striptekenaar zichzelf een gelukzalige dagdroom toe. Op deze dag opende de Europese versie van Disneyland in de buurt van Parijs haar poorten, waardoor de ploeterende artiest weer werd herinnerd aan de grote hoogten waarnaar een simpel stripfiguurtje kan stijgen. *Mickey Mouse* **en** *Donald Duck* **ontwikkelden zich van een paar eenvoudige lijntjes in een schetsboek tot de beroemdste figuren uit de strip- en tekenfilmgeschiedenis, op wier schriele schoudertjes bovendien een compleet amusementsimperium rust.**

door
PIETER HOOGESTEIJN

De **Disney**-karakters hebben als geen ander bewezen dat de commerciële waarde van getekende helden geen grenzen hoeft te kennen. Niet alle populaire poppetjes krijgen hun eigen pretpark, maar ze leveren wel allemaal tot ver buiten de cartoonkaders geld op; als speelgoedpop, puzzel, ijslollie of sleutelhanger, als centrale figuur in kleurboeken, goocheldozen en kwartetspellen of als illustratie op beschuitbussen, placemats, kleurpotloden, T-shirts en dekbedovertrekken. Er zijn maar weinig produkten te bedenken waar klassieke toppers als de Disneys, *Tom en Jerry*, de *Roze Panter* en *Popeye* niet voor zijn ingeschakeld.

De commerciële exploitatie van bekende figuurtjes is een lucratieve handel voor velen. Fabrikanten van uiteenlopende pluimage halen er hoge omzetcijfers mee, voor copyright-eigenaren is het een fikse extra geldstroom en tekenfilmmakers kunnen er hun dure produkten mee bekostigen. En dan zijn er ook nog de vele licentiemaatschappijen en -agenten die de karakters namens de eigenaren op de vrije markt verhandelen. Schattingen van omzetcijfers liegen er niet om: zo zou jaarlijks voor twee miljard dollar aan produkten gekocht worden met de beroemde *Peanuts*-figuren (Snoopy, Charlie Brown) of de luie kat *Garfield* erop.

Character merchandising, zoals het in vaktermen heet, lijkt eenvoudig; bedrijven die een graantje willen meepikken van de populariteit van een getekende held komen vanzelf wel langs. Maar voor een optimaal resultaat is ook een goede selectie van 'licentienemers' belangrijk. Het in Amsterdam gevestigde bedrijf *United Media Europe*, dat in Europa de zakelijke belangen van de Peanuts en Garfield behartigt, sluit bij voorkeur licentie-opdrachten af met grote bedrijven die meerdere artikelen willen maken. V&D is bijvoorbeeld van harte welkom met een licentie-aanvraag voor een complete Snoopy-lijn van schoolartikelen, maar boekhandel Jansen maakt met zijn aanvraag voor alleen een potlood weinig kans.

Zonder actief marktbeleid kan de bedrijvigheid rond een populair poppetje behoorlijk inzakken. Dat lot trof bijvoorbeeld de illustere Roze Panter in Europa. De Amsterdamse licentiemaatschappij *European Licensing Group* werkt momenteel aan de operatie 'Return of the Pink Panther' om de sukkelende handel rond het klassieke karakter wat op te krikken. Er zijn nieuwe produkten ontwikkeld, gericht op een

nieuwe doelgroep (tieners in plaats van kinderen onder de twaalf) en aangepast aan de moderne smaak; dat betekent bijvoorbeeld felle achtergrondkleuren in plaats van de vale tinten die het beestje vroeger omringden. Een voor de komende herfst geplande hausse (dan worden veel nieuwe produkten tegelijk op de markt gebracht) moet de come-back van de Roze Panter een vliegende start geven.

Karakterhandelaren letten weliswaar steeds op de nieuwste trends, maar kijken daarbij wel uit dat ze de originaliteit van een karakter niet aantasten. Veranderingen van het oorspronkelijke uiterlijk en innerlijk kunnen een figuurtje zowel artistiek als commercieel kapot maken. Merchandisers controleren bij het beoordelen van elke licentieaanvraag of het artikel voldoet aan de vaak strikte regels op dit gebied. Zo wordt elk Peanuts-artikel in vier fases gecontroleerd; licentiegever United Media bekijkt eerst de ontwerptekening, daarna het prototype van het produkt en dan de uiteindelijke versie, die tenslotte wordt opgestuurd naar de studio van tekenaar **Charles M. Schulz** in de Verenigde Staten.

Net zo belangrijk als de controle op het karakter is het bestrijden van de illegale handel. Niet alleen omdat de copyright-

eigenaren daardoor royalties mislopen, maar vooral omdat de markt 'schoon' moet blijven: de aanwezigheid van veel namaakfiguren maakt het voor bonafide bedrijven minder aantrekkelijk om die karakters te gebruiken. Bedrijven als United Media en European Licensing Group verschaffen behalve aan advocaten ook veel werk aan de politie, de Economische Controledienst en aan werkstudenten, die 's zomers markten en braderieën afspeuren op met name ille-

Alfred J. Kwak

gale T-shirts. Het populaire poppetje *Fido Dido* (bekend van de 7 Up-reclame) is een van de meest nagemaakte karakters van de afgelopen jaren: in 1990 behandelden de advocaten van licentiegever United Media alleen al in Nederland zo'n vijftig dossiers. Maar de meest essentiële voorwaarde voor commercieel succes is permanente mediaondersteuning, via strips en vooral tekenfilms. Populaire helden moeten immers wel populair blijven. Voor types als de Peanuts, de *Flintstones* en de Roze Panter is dat niet zo'n punt; die zijn zo beroemd dat ze, al dan niet als herhaling, als vanzelf in dagbladen en op televisie blijven verschijnen. Maar Fido Dido heeft wat dat betreft een probleem. Het koele mannetje is namelijk helemaal geen strip- of tekenfilmfiguur; sinds zijn geboorte een paar jaar geleden is hij uitsluitend ingezet voor commerciële doeleinden. Momenteel wordt er dan ook hard gewerkt aan een strip voor het kereltje; daarnaast komt er een speciaal Fido Dido-magazine en zijn er gesprekken gaande over een tekenfilm. Want de reclamespots die Fido Dido nu in de publiciteit houden, kunnen een keer abrupt verdwijnen, zo realiseert licentiegever United Media zich.

Met de figuren uit de tekenfilmserie *The Simpsons* en de vechtende schildpadjes *Teenage Mutant Hero Turtles* behoort Fido Dido tot de meer recente merchandisingkrakers. Een andere nieuwe ster aan het firmament is opvallend genoeg van Hollandse makelij: **Herman van Veens** creatie *Alfred J. Kwak*. De producer van deze serie, **Dennis Livson**, is eveneens de producent van de Boes- en Dommel-animatieseries. Twee andere overbekende stripfiguren uit Nederland en België die nu hun weg vinden in een vrolijke tekenfilmserie door heel Europa en de rest van de wereld. Beide series zijn zelfs in Japan op TV Tokio uitgezonden.

De tekenfilmserie met het parmantige eendje, die inmiddels aan tv-stations in drieëntwintig landen is verkocht, heeft een omvangrijke handel in Kwak-verwante produkten met zich meegebracht. Wereldwijd zijn er zo'n 350 licentienemers.

Met het geld dat eendje Kwak nu in het laatje brengt (een deel van de opbrengsten gaat overigens naar liefdadigheidsdoelen), wil Van Veens produktiebedrijf, het in het Utrechtse Westbroek gevestigde *Harlekijn*, twee nieuwe kinderseries gaan maken, een commerciële en een niet-commerciële. De (merchandisings-) opbrengsten van de laatste, getiteld *De Grote Beer*, moeten helemaal ten goede komen aan een nog te bouwen opvanghuis voor kinderen!

Pieter Hoogesteijn (1963) is free-lance journalist. Hij publiceerde dit artikel eerder in Intermediair van 13 maart 1992.

AGENDA

t/m 18 oktober
Expositie Jan Kruis, Museum 'Dit is in Bethlehem', Gasthuisstraat 25, Gorinchem.

3 en 4 oktober
6e Stripfestival Durbuy, Durbuy, België.

16 t/m 18 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.

27 t/m 29 november
9ème Festival de la Bande Dessinée, Blois, Frankrijk.

19 december
50e Algemene Ledenvergadering Het Stripschap (inclusief ruilbeurs), De Meervaart, Amsterdam.

28 t/m 31 januari 1993
20e Salon International de la Bande Dessinée, Angoulème, Frankrijk.

11 en 12 december 1993!
Stripgidsdagen, Turnhout, België.

ICH ERZÄHLTE ES TROTZDEM EINEM KOLLEGEN.
BLAHABEL!
TAT-SÄCHLICH HA..HA... HA...
WAS MACHST DU JETZT?
ICH WERDE MARY MALLONS WOHNUNG AUFSUCHEN...
ALLEIN?
JA... ALLEIN! OHNE WAFFE UND OHNE POLIZEIESKORTE!

Die Ballade von der Typhoid Mary van Ursula Fürst.

Haarmann van Peer Meter en Christian Gorny.

7. Ursula Fürst (Z)

Ursula Fürst, geboren in 1947 in Zürich, werkt na haar opleiding vanaf 1972 als grafisch ontwerpster bij een kinderboekenuitgeverij in Parijs. In 1973 publiceert zij haar eerste geïllustreerde (kinder)boek. Na twee jaar in New York geleefd en gewerkt te hebben keert zij terug naar Zürich. Sinds 1979 illustreert zij in jeugdtijdschriften. In de jaren '80 is zij begonnen strips voor volwassenen te tekenen die in tijdschriften als Strapazin *en* Tagesanzeiger Zürich *staan. In 1986 wint zij bij de 2e Zwitserse Comicwedstrijd de eerste prijs. Zij tekent zwart/wit-aquarel, omdat zij van het contrast houdt. 'Mijn verhalen hebben iets huiveringwekkends, ik denk dat dat in zwart/wit beter tot uitdrukking komt.'*

Die Ballade von der Typhoid Mary *heeft zij naar een roman van* ***Jürg Federspiel****, schrijver, geboren in 1931, getekend. Op 18 januari 1868 bereikt één van de vele schepen met meestal arme en na de lange reis zieke emigranten New York. Mary, die zich uitgeeft als de vrouw van de overleden scheepskok, wordt door een arts onder zijn hoede genomen en als keukenhulp en bedgenote in zijn huis gehaald. De arts overlijdt vrij kort daarna en Maria verdient haar kost als kokkin en huismeisje. Maar haar werkgevers, die haar ook voor liefdesdiensten gebruiken, sterven allen, zoals later blijkt, aan de (in 1880 geïdentificeerde) tyfus-bacterie. Mary blijkt draagster te zijn van deze ziektekiem, die zij op de boot heeft opgelopen. Een aardig, spannend en interessant gegeven. Over de tekenkwaliteiten van Ursula Fürst geen kwaad woord. De zwart/witte aquareltekeningen zijn inderdaad erg stemmig en apart en maken de sfeer van armoede, ziekte en uitbuiting tastbaar. Maar helaas, zoals hier boven een korte samenvatting van het verhaal staat, lijkt het boek een samenvatting van de roman, en na lezen blijf je met het onbevredigde gevoel achter, dat je eigenlijk het echte verhaal nog moet lezen.*

Anders ligt het met het korte verhaal (7 pagina's) in Comics des Monats: Zucker. *Ook hier wordt niet alles verteld, maar de handeling is duidelijk, de tekeningen vullen de korte tekststukken aan, en hetgeen aan de fantasie van de lezer wordt overgelaten is de interpretatie van wat je ziet.*

- ***Strips in Spick, Junior, Strapazin, Tagesanzeiger en Wendepunkt;***
- ***Zucker, in Comics des Monats, Fernsehen DRS, Karusell, Zwitserland, 1986;***
- ***Die Ballade von der Typhoid Mary, Edition Moderne, 1990.***

AMK

8. Gorny, Christian

Eén van de hoogtepunten die het Duitse stripverhaal tot nu toe heeft voortgebracht

is Haarmann *van* ***Christian Gorny****. Gorny (1960) werkt voor uiteenlopende bladen in diverse landen zoals het Engelse* Hifi Voice, *het Franse* L'echo des savannes *en verder* U-comix, Schwer Metall, Stern *en* Zeitmagazine *in Duitsland.*

Haarmann is een verhaal dat Gorny maakte met de schrijver ***Peer Meter*** *naar aanleiding van historische gebeurtenissen. In 1925 stond* ***Fritz Haarmann*** *terecht in Hannover; op basis van rechtbank- en politiedocumenten maken Gorny en Meter een reconstructie van de gebeurtenissen die Haarmann de bijnaam 'Schlächter von Hannover' opleverden.*

Haarmann was een massamoordenaar die zijn slachtoffers tijdens de seksuele daad de keel doorbeet en ze daarna slachtte. Een deel van het vlees verkocht hij op de zwarte markt.

In handen van andere stripmakers had dit gegeven wellicht een hoop gewilde onsmakelijke beelden opgeleverd in full colour, voor Gorny en Meter gaat dit niet op. In krachtige zwart/wit-tekeningen die bij voorbeeld doen denken aan het werk van ***Munoz, Varenne*** *of* ***Baudoin*** *wordt een integer verslag gedaan van wat er in 1924 plaatsvond in de stad Hannover en in de geest van Frits Haarmann. Dat levert een heel fraaie strip op die ook in Nederland bekendheid verdient.*

- ***Haarmann 1, Carlsen Verlag, 1990;***
- ***Haarmann 2, Carlsen Verlag, 1992.***

HP

9. Gotta
9a. Gotta & Pertoft

Horst Gotta *is geen beginneling in het vak. Geboren in 1961 in Offenbach bij Frankfurt, besloot hij na het lezen van* Zack *(Wham) op 11-jarige leeftijd, dat hij striptekenaar zou worden. Hij volgde eerst een opleiding als decorateur, daarna drukwerkvoorbereider/werktekenaar, en toen een grafische opleiding. Tot 1986 werkte hij in een reclame-studio, in zijn vrije tijd ontstond zijn eerste album van* Janet. *Ondertussen zijn al 3 albums verschenen (gepland zijn vijftien tot twintig albums) en is een nieuwe reeks ontstaan:* Jerry Jetson. *Beide zijn science fiction-series, Janet van het avonturen-genre en Jerry Jetson van het humoristische soort.*

Janet is een vondeling die op een vreemde planeet opgroeit en samen met een vriend, Sean, op zoek gaat naar haar oorsprong. Het is een echte serie waarbij de verhalen in elkaar overvloeien en waarbij met flashbacks en raadselachtige vooruitblikken wordt gewerkt. Dat maakt het niet altijd even duidelijk maar houdt de nieuwsgierigheid erin.

Voorbeelden voor Gotta zijn ***Bourgeon, Giraud, Mezières*** *en vooral* ***Hermann****. Geschetst realisme met veel inktarcering voor de nodige sfeer, en warme kleuren.*

Heel anders ziet Jerry Jetson eruit die hij met ***Björn Pertoft*** *samen maakt. Een funny-comic, dus geen realistische tekenstijl. Een speelgoedrobot die door een blikseminslag tot leven komt, agenten van een criminele organisatie die de wereld willen beheersen, een jonge held met zijn mo-*

WIR MÜSSEN DENEN UNBEDINGT AUF DIE FINGER HAUEN, JERRY! NACH DEINER SCHILDERUNG BERGEN SIE DEN EIGENTLICHEN LOOP ERST NOCH VOR!
IM KAUFHAUS, IN MEINER SPIELZEUGKISTE MÜSSTE NOCH EIN FÄSER LIEGEN / DER GEHÖRT NÄMLICH ZU MEINER SPIEL-GRUNDAUSRÜSTUNG!
KOMMT NICHT IN FRAGE / DIE ANGELEGENHEIT GEHÖRT IN DIE HÄNDE VON PROFIS!
AAH!
ICH WÜSSTE WAS!

Jerry Jetson van Horst Gotta en Björn Pertoft.

NA GUT? NEHMEN WIR AN, ES LEBT HIER TATSÄCHLICH NOCH EIN MENSCH? WARUM BE NIMMT ER SICH SO SELTSAM? ER HAT DIR DOCH IMMERHIN DAS LEBEN GE-RETTET?
NEIN, SEAN? ER SCHEINT ZWAR DIE MASCHINEN AN GEHALTEN ZU HABEN? ABER VERSTEHST DU NICHT?
DA DU ES NICHT WARST, KANN AUCH NUR ER MICH DAHIN GELOCKT HABEN? UND WER SONST AUSSER IHM ... SOLLTE DIE PRESSEN DEIN GESTARTET HABEN? NEIN, GLAUB MIR? ER WOLLTE MICH UMBRINGEN ... ABER IRGENDETWAS MUSS DAZWISCHEN GEKOMMEN SEIN?
WENN WIR UNS WIRKLICH FREUND SCHAFT SCHENKT IST, HABEN WIR KEINE CHANCE? MIT SEINEN ORTSKENNTNISSEN IST ER UNS HAUSHOCH ÜBERLEGEN? ... WAS SUCHST DU DA?
DU HAST RECHT? DA SIND MÜSSEN WIR IHM ZUVORKOMMEN? ICH HABE HIER DOCH EIN GERÄT ... ERLEDIGT? JA
DA IST WAS?
HIER? EIN INFRAROTGERÄT? KOMM MIT?

Janet van Horst Gotta.

Strips in Zwitserland

De Zwitserse striptekenaar bevindt zich in een vreemde positie. Grenzend aan Frankrijk, Italië en Duitsland staat Zwitserland bloot aan verschillende (strip)culturen.

De Zwitserse striptekenaar die door wenste te breken koos tot nu toe vooral voor de Franstalige markt: ***Derib, Cosey, Ceppi*** *en* ***Ab'Aigre*** *slaagden erin als Zwitser een plaats in te nemen in de geschiedenis van de Franco-Belgische strip. (Het is dan ook niet verbazingwekkend dat de meeste, internationaal bekende Zwitserse striptekenaars uit het westelijke (= Franstalige) deel van Zwitserland afkomstig zijn. In het Duitstalige deel zette de ontwikkeling pas twintig jaar later in.)*

Nu de Duitse markt sterk gegroeid is lijkt deze voor de Zwitserse tekenaars ook interessant te worden. Zie ***René Lehner****, die in Frankrijk, België en ons land onbekend is, maar in Duitsland goed scoort.*

Ondanks die oriëntatie van Zwitserse tekenaars op succes in andere landen kon er ook een geheel eigen Zwitserse stripcultuur ontstaan die zich vooral concentreerde rond uitgeverij Edition Moderne en het tijdschrift Strapazin. *Hier vinden we hoogst interessant en vernieuwend werk terug van bijvoorbeeld* ***Thomas Ott, Ursula Fürst, Poussin, Aloys*** *en wat werk van avantgarde-kunstenaars uit andere landen zoals* ***Kamagurka*** *en* ***Mark Marck****.*

(Een eigen strip-cultuur in Zwitserland ontbreekt mede doordat het een land met 'slechts' zes miljoen inwoners is die ook nog verdeeld zijn over vier verschillende landstalen. Geen verstandige uitgever voert op een dergelijke markt een puur binnenlands beleid.)

Wie werkelijk geinteresseerd is in vernieuwende tendensen in de strip blijft Raw *lezen maar houdt daarnaast de ontwikkelingen in Zwitserland scherp in de gaten.*

HP

derne, kritische vriendin en veel turbulente slapstickachtige situaties zijn de kenmerken van deze serie. Dit alles loopt lekker door zonder dat het echt verrassend hoeft te zijn.

- **Janet: Auf der Suche nach der Erde, Reiner-Feest Verlag,**
  1. Auf der Suche nach der Erde, 1986;
  2. Sklaven der Tiefe, Eigenverlag, 1988;
  3. Türme im All, 1989;
- **Das abenteuerliche Leben des Jerry Jetson 1: Wir retten die Welt, Reiner-Feest Verlag, 1990.**

AMK

10. Götze, Michael

Michael Götze is al heel wat jaren bezig als striptekenaar. In 1968 gáf hij in eigen beheer zijn eerste strip uit die hij zelf verkocht bij het Centraal Station van Hamburg. Vanaf 1974 ging hij voor verschillende uitgevers werken en tekende hij onder meer Familie Feuerstein *en* Masters of the Universe. *Deze laatste strip verscheen ook in Nederland, maar zonder naamsvermelding van de auteur. Zijn meest persoonlijke strips, de dingen die hij eigenlijk wilde maken, verschenen in Götzes eigen tijdschrift* Voltfeder. *Götze heeft zeer uiteenlopende strips gemaakt in al even uiteenlopende stijlen. Voor* Schwer Metall *tekende hij bij voorbeeld SF-strips in een stijl die sterk gebaseerd was op* Den *van Richard Corben of op het werk van Moebius. De laatste stap in Götzes ontwikkeling is het tekenen met de computer.* Das Robotimperium *is een strip die volledig met de computer wordt gemaakt (een klein gedeelte eruit was ooit, maar dan in zwart/wit, te zien in het tijdschrift* Uitverkocht*).* Das Robotimperium *is eerder curieus dan interessant. Het is een vermoeiend SF-verhaal met grote lappen tekst en uitleg, dat enigszins opgepept wordt met wat geweld.*

- **Das Robotimperium, Carlsen Verlag,**
  1. Jäger ohne Gewissen, 1988;
  2. Volthead, 1990.

HP

(wordt vervolgd)

Das Robot-Imperium, Volthead van Michael Götze.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461
Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

De Berlijnse Kliek, of: Comics made in Berlin

In Berlijn woont en werkt een bijzonder groot aantal cartoon- en striptekenaars. Hun aantal, stijl, inhoud en manier van werken onderscheiden zich van die van andere (Duitse) steden. De reden om naar Berlijn te gaan was voor iedere tekenaar afzonderlijk hoogstwaarschijnlijk verschillend. De voorwaarden echter die zij in deze metropool ontmoetten beïnvloedden hun werk in belangrijke mate. Berlijn was altijd al een bijzondere cultuurstad. Nergens in de BRD ontwikkelden zich telkens weer zo veel verschillende en kleurrijke subculturen als in Berlijn. Zeker vanaf de jaren '60 ontstonden er progressieve, alternatieve en politiek zeer actieve bewegingen waar niemand omheen kon. Met name de kraakbeweging met haar zin om te experimenteren zorgde voor een vruchtbare voedingsbodem voor creatieve geesten.

Berlijn is ook een stad waar de kranten- en uitgeverswereld een grote mate aan diversiteit vertonen. In de jaren '70 en '80 ontwikkelde zich een levendige alternatieve pers, waarbij bijna elke wijk èn elke beweging een eigen blad had, naast de twee grote stadsmagazines. Bijna elk zichzelf respecterend blad publiceerde cartoons en strips van de in Berlijn wonende tekenaars.

Daarnaast boden de Elefanten Press Galerie *en de* Galerie am Chamissoplatz *gelegenheid aan de tekenaars om zich te etaleren. Deze galerieën exposeerden niet alleen: de eerstgenoemde begon vrij snel met een eigen uitgeverij waarbij ook enkele 'plaatjes-boeken' uitgegeven werden, de tweede organiseerde teach-in's en bijeenkomsten, de zogenaamde Berliner Karikaturisten-stammtisch, voor tekenaars.*

Het samenspel van het bovengenoemde bepaalde de sfeer waarin de tekenaars in Berlijn 'groeiden'. In tegenstelling tot andere plaatsen beconcurreerden de tekenaars in Berlijn elkaar niet zo zeer, maar werkten steeds weer samen aan 't een of andere project. Enkele voorbeelden zijn: Legal, Illegal, Scheissegal!, *1981, een boek met strips en cartoons over de kraakbeweging;* Frieden, Freude, Eierkuchen, *1982, over de vredesbeweging. De tekenaars* **Peter Petri, Hansi Kiefersauer, Detlef Surrey, Harald en Fuchsi** *geven sinds 1981 gezamenlijk een ansichtkaarten-kalender uit.*

De vroege publikaties van de Berlijnse Kliek zijn verdeeld over kleine en kleinste bladen, vlugschriften en informatie-brochures uit een chaotische tijd. Echt bekend buiten hun eiland werden de tekenaars en hun produkten dan ook niet, behalve bij geestverwante 'Reis-chaoten'. De eerste die de stap naar een groter publiek maakte, was **Gerhard Seyfried** *in 1978 met zijn verzameling strips en cartoons over de ondogmatische linkse beweging in Berlijn,* Wo soll das alles enden, *bij Rotbuch Verlag.*

Kenmerkend voor de Berlijnse tekenaars in die jaren was dat zij de strip als middel voor politieke meningsuiting gebruikten. Daarbij pakten zij het brute optreden van de politie, de leugenachtigheid van de politici, maar ook de kleine en grotere zwaktes en problemen van de beweging(en) zelf op.

Vanaf halverwege de jaren '80 verschoof de aandacht van de Berlijnse tekenaars van politieke uitingen naar 'humor op niveau'. rAd ab! *– vanaf 1984, vijf boekjes en drie boeken – was zo'n experimenteel project van* **Peter Petri** *en* **Hansi Kiefersauer**, *waarin zij eigen werk en strips van anderen publiceerden, maar ook kindertekeningen en redactionele stukken bijvoorbeeld over hoe de kleine bubbeltjes heten, die van het hoofd van een figuur naar de gedachtenballonnen gaan ... Ook* **Gerhard Seyfried** *is een voorbeeld van deze ontwikkeling. Hij maakte zelf deel uit van de kraakbeweging en putte uit zijn eigen leven aldaar in 1981 voor zijn* Invasion aus dem Alltag *nog rijkelijk stof. In het vervolg erop,* Das schwarze Imperium, *1986, neemt hij zichzelf en zijn vroegere werk met een knipoog op de korrel.*

De invloeden van de jaren '60 en '70 zijn nog bij alle tekenaars zichtbaar aanwezig en maken hen herkenbaar. Scherpe metropolenhumor en zelfspot, een 'snelle tekenpen', gevoel voor actualiteit en ondogmatisch engagement zijn belangrijke ingrediënten van de Berlijnse Kliek.

(Informatie uit: ICOM-INFO 46, Comics und Cartoons made in Berlin, deel 1, van Joachim Kaps.)

AMK

In *Strips in Zwitserland* en *De Berlijnse Kliek* in het vorige nummer waren alinea's verwisseld. Dit is in dit nummer verholpen.

MARTIJN DAALDERS STRIPJAAR 1991

door
RIK SANDERS

In OOR nummer 7 van dit jaar heeft **Martijn Daalder** naar aanleiding van de verschijning van het 250e nummer van Stripschrift weinig lovende woorden over voor het jubilerende blad. Daalder verwijt de redactie dat Stripschrift niets inhoudelijks te melden heeft over het medium strip. Het blad is volgens hem geen podium voor discussie, volgt nauwelijks de ontwikkelingen op artistiek, commercieel en institutioneel gebied, heeft geen visie op strips en stripkritiek en staat vol zondagsjournalistieke bijdragen. Pittige aantijgingen die Daalder in zijn stuk op geen enkele manier onderbouwt.

Het waarom achter zijn ongefundeerde kritiek in OOR is mij niet duidelijk. Wanneer Daalder de moeite had genomen om als niet-abonnee toch een keer de laatste jaargangen door te nemen, waren hem zeker de schellen van de ogen gevallen. Stripschrift heeft niet de pretentie om zichzelf een 'toonaangevend tijdschrift' te noemen of om in het centrum van een subcultuur te willen staan. Het blad is allereerst een *stripinformatieblad* en het wil de lezers zo goed mogelijk *informeren* over stripverhalen, stripauteurs en alles wat nog meer met het beeldverhaal samenhangt. Deze rol is Stripschrift na 25 jaar nog immer op het lijf geschreven. Met dit in het achterhoofd wil de redactie de lezer niet een bepaalde visie op het medium strip opdringen, maar streeft zij ernaar het beeldverhaal vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Kort gezegd: voor elk wat wils, een redactiestandpunt dat zowel lezers als redactieleden in het algemeen goed bevalt.
Martijn Daalder denkt daar zoals gezegd anders over. De grote vraag is vervolgens wat hij zelf aan visie op strips en stripkritiek uitdraagt. Als gerenommeerd stripjournalist, mede-organisator van de Stripdagen Haarlem en regelmatig optredend lezinghouder ijvert hij voor een 'volwassen' benadering van het fenomeen strip. Van dit vleesgeworden instituut in de stripwereld verwachtte ik dan ook veel sprankelende ideeën en opmerkelijke standpunten toen ik het *Martijn Daalders Stripjaar 1991* onder ogen kreeg. Voor het tweede achtereenvolgende jaar heeft uitgeverij Sherpa, met financiële steun van OOR, dit stripjaarboek uitgegeven. Het boek bestaat uit twee delen: een stripinformatief gedeelte waarover Daalder de redactie heeft gevoerd en de Servicegids 1992 met handige adressen in Nederland en België van stripwinkels, uitgeverijen, tijdschriften en dergelijke. Maar wat staat er zoal in dat stripinformatieve gedeelte? Naast een beschouwing over het citaatrecht, het jaaroverzicht samengesteld door Daalders hulpje **Erik Spaans**, vier korte bijdragen van correspondenten over 'strips over de grens' en een interview van **Lydia Rood** met **Kamagurka** vormen de interviews en recensies van Daalder uit OOR het leeuwedeel van dit boek. Bij OOR zijn ze dik tevreden over Daalder. Wanneer ik **Paul Evers**, hoofdredacteur van OOR en schrijver van het al te OORstrelende voorwoord, moet geloven weet Daalder het verhaal achter de strip 'in de context van de rock 'n' roll-beweging te plaatsen, de schaduw van de high-culture'. Deze relatie legt Evers hoogstwaarschijnlijk om te rechtvaardigen waarom in OOR eigenlijk zoveel aandacht aan strips wordt besteed. Want behoudens tekenaars als bijvoorbeeld **Peter Pontiac** of **Serge Clerc** is de link tussen de rock 'n' roll-beweging (wat dat in godsnaam ook moge zijn) en strips net zo duidelijk aanwezig als wanneer ik tijdens het lezen van een strip een cd-tje van *Gotcha!*, **Springsteen** of *Nirvana* opzet.
Martijn Daalders Stripjaar 1991 bestaat dus voornamelijk uit interviews en recensies die Daalder in OOR heeft gepubliceerd. Maar zijn deze de moeite van een bundeling waard? Goed uitgewerkte, spraakmakende of bijzondere interviews kunnen in aanmerking komen voor opname in een bundel, maar recensies? Een auteur moet van heel goeden huize komen, willen dit soort vergankelijke besprekingen een blijvende publikatie waard zijn. Het is de vraag of Daalder de lezer hiermee kan blijven boeien. Zijn interviews met **Franquin**, **Ever Meulen**, **Windig & De Jong**, **Joost Swarte** en **Hein de Kort** zijn interessant, al komt het enigszins charlatanesque over dat het merendeel gebaseerd is op interviews van vóór 1991. Hoewel Daalder zijn favorieten van stal heeft gehaald, weet hij de nodige afstand te bewaren. Daalder slaagt er in vanuit zijn kennis van zaken en een human interest-benadering een totaalbeeld van de tekenaar te geven. Dat is de toegevoegde waarde van de interviews.
Wie de recensies leest, krijgt een aardig overzicht van interessante en minder interessante albums die vorig jaar verschenen zijn. Dit overzicht is verre van compleet en blijft een keuze van Daalder zelf. Zijn persoonlijke voorkeuren spelen als selectiecriteria een belangrijke rol. Zo zal hij aan nieuwe uitgaven van **Eisner**, **Mattotti**, **Van der Meij** of **Pontiac** altijd wel een bespreking wijden. Onder de uitschieters van stripjaar '91 schaart Daalder *Een kleine moord* van **Moore & Zarate**, *Peter Pan 1* van **Loisel**, *Vuren* van **Mattotti**, *Maus II* van **Art Spiegelman** en *Calvin and Hobbes* van **Watterson**. Op Daalders recensies valt weinig aan te merken, behalve dat de enigszins tendentieuze stijl snel verveelt. Hij schrijft deskundige recensies, maar er is meer nodig om deze tot een excellent niveau te laten uitgroeien. Een toegevoegde waarde in literaire of filosofische zin hebben de besprekingen echter niet waardoor de lezer deze uiteindelijk voor kennisgeving aanneemt.
Het probleem van dit jaarboek is dat de onderlinge samenhang ontbreekt, oftewel de achtergrond waartegen de interviews en recensies geplaatst kunnen worden. Het beknopte jaaroverzicht en de korte bijdragen over buitenlandse ontwikkelingen schieten hierin duidelijk tekort. Tijdens het doorlezen van Daalders stripjaarboek vroeg ik mij constant af waar de visie van Daalder bleef. Hoe beoordeelt hij de recente ontwikkelingen op stripgebied, wat is de rol van stripjaar 1991 daarin en wat verwacht hij van de komende jaren? Het stripjaarboek ontbeert een analyse die van iemand als Daalder toch verwacht mag worden. In zijn inleiding beschouwt hij het stripverhaal als een zodanig ontwikkeld genre dat naar zijn eigen normen beoordeeld kan worden. Desondanks komt Daalder niet verder dan de uitspraak dat er veel slechte en weinig goede strips zijn en een briljant album een zeldzaamheid is. Als dit de normen zijn waarmee Daalder het stripmedium beoordeelt, is dat wel een heel magere manier van analyseren.
Overigens betwijfel ik of veel klanten het stripjaarboek inclusief de servicegids voor de prijs van *f*24,95 / Bfr. 450 in huis halen. Aan uitgeverij Sherpa de tip om volgend jaar enkel de servicegids uit te geven, aangevuld met adressen van stripwinkels in grote, buitenlandse steden, voor een schappelijker prijs. En wie geïnteresseerd is in de schrijfsels van Martijn Daalder neemt eenvoudigweg een abonnement op OOR.

Martijn Daalders Stripjaar 1991
Martijn Daalder (red.)
Sherpa (i.s.m. OOR) 1992
ISBN 90-72995-41-4
Prijs f24,95 / Bfr.450
(224 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Isabel 9: De tol van het Jammerdal

Will & Delporte
Dupuis 1992
ISBN 90-314-1470-0
Prijs *f* 8,25 / Bfr. 165
(48 pagina's, kleur, s.k.)

In dit negende album uit de populaire serie heeft de heks Calendula de weg naar de onderwereld versperd met een tolbrug. Niemand kan de tol van het Jammerdal opbrengen, aangezien geesten (onstoffelijk als zij zijn) geen geld bij zich kunnen hebben. Hele hordes dolende zielen en hun duivelse bewakers zijn daardoor gedwongen hun toevlucht te zoeken op het aardoppervlak. Toegegeven, ook daar is het leven geen lolletje, maar in vergelijking met de hel is het er een paradijs. En een paradijs is natuurlijk geen geschikte plaats voor verdoemde zielen. Daarom heeft de duivelse Lilith een plan bedacht om het aardoppervlak in een tweede hel te herscheppen ...
Het is een wat zwaar onderwerp voor een strip die in de eerste plaats voor jongere lezers is bedoeld. Toch blijft de verhaaltoon luchtig. Grappig zijn de drie rijmende spoken die Isabel en haar vriendje naar het Jammerdal begeleiden. Een beetje merkwaardig is de vermenging van Griekse en Scandinavische mythen met elementen uit de Bijbel en de Zwarte Magie. Zo vormt de rivier van het Jammerdal waar Calendula haar tolbrug heeft niet alleen de bron Uror (uit de Scandinavische mythologie) waar de wereldboom Yggdrasil in wortelt, maar ook de rivier de Styx, die volgens de Oude Grieken naar de goddelijke onderwereld Hades leidt. Scenarioveteraan **Yvan Delporte** doet alle moeite om de overdaad aan begrippen die hij in het verhaal gebruikt te verklaren, maar voor degene die de forse voetnoten liever overslaat, blijft het verhaal redelijk goed te volgen.

JB

***

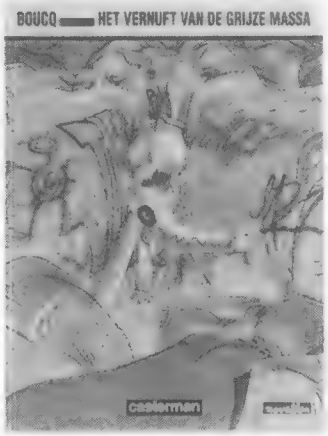

Het vernuft van de grijze massa

(Collectie Wordt Vervolgd Novellen)
Boucq
Casterman 1991
ISBN 90-303-8065-9
Prijs *f* 23,90 / Bfr. 450
(72 pagina's, kleur, h.k.)

Tekenaar/scenarist **François Boucq** onthult schaamteloos de stompzinnigheid van het bestaan. Alsof dat nog niet erg genoeg is, overdrijft hij ook nog en niet zo'n beetje. In *Het vernuft van de grijze massa* toont hij ons andermaal enkele staaltjes van zijn ironische kijk op het doen en laten van de (nuchter) denkende schepselen Gods.
Kijk je naar zijn tekeningen, dan kan je je niet aan de indruk onttrekken, dat Boucq zijn personages ontleent aan zijn eigen omgeving. Het lijken stuk voor stuk karikaturen van een buurvrouw, een misselijk makende minister of misschien wel een heel intieme kennis, die hem irriteert. Hun taalgebruik wat je noemt no nonsens: hoe lomp het volk ook, men spreekt elkaar altijd in kernachtige, welonderbouwde bewoordingen aan.
Uiteindelijk zal iedereen zo zijn trucjes bedacht en verfijnd hebben om een absurd soort humor te doen ontstaan, maar Boucq wekt met zijn grollen niet de indruk te werken volgens een stramien. Met name dankzij de rotsvaste dialogen kan hij de verdenking van maniërisme omzeilen, want het staat buiten kijf, dat het een worsteling tot op de komma vergt om je personages zinnen in de mond te leggen, die eenvoudigweg af zijn. Petje af dus ook voor vertaler **René van de Weijer**.
Nu is het niet Boucqs opzet om de meest originele clou uit zijn hoge hoed te toveren. Een dergelijk streven zie je maar al te dikwijls en al haast even vaak gaat men de mist in. Boucq vertelt gewoon anekdotes, verhaaltjes die over de hele linie grappig zijn en die daarom uit het leven gegrepen lijken. Tenslotte trakteert het leven ons ook zelden of nooit op een geniale wending. Alleen de absurditeit (een ambitieuze olifant die een ingreep van een plastisch chirurg ondergaat, uit commercieel oogpunt tot smurfen omgetoverde hongerlijders in de derde wereld) verraadt, dat het hier enkele hersenkronkels van Boucq betreft en – ondanks de meesterlijke camouflage ervan – geen letterlijke optekening van de wereld om ons heen. De stripwereld, bijvoorbeeld, waarvan de eeuwige, zielige klachten omtrent het onbegrip van de buitenstaander danig op de hak wordt genomen.

NU

****

Sade 1: De arend, Juffrouw ...

(Collectie Prestige)
Griffo & Dufaux
Glénat 1992
ISBN 90-6969-072-1
Prijs *f* 27,95 / Bfr. 559
(60 pagina's, kleur, h.k.)

Het was **Donatien Alphonse Francois markies de Sade (1740-1814)** die schreef dat zinnelijke lust altijd afhankelijk is van de fantasie. **Griffo** en **Dufaux** hebben bij het maken van dit album over de man die zijn naam gaf aan een seksuele aberratie hun eigen ongebreidelde fantasie de vrije loop gelaten. Het is echter zeker niet zo dat uitsluitend erotomanen zich in dit beeldverhaal kunnen verlustigen. Evenmin wilden de auteurs een psychologische of historische studie over De Sade maken. Het ging er hun alleen om een beeld te schetsen van een onconventioneel en bewogen denker.
Griffo heeft zich uitgeleefd in de meest fantastische en bizarre decors. Het knappe van dit album zit 'm echter in het scenario van Dufaux. Door heden en verleden, theater en werkelijkheid in elkaar over te laten lopen wordt een vreemde, ongerijmde fantasiewereld geschapen waarin De Sade en zijn werk volledig tot hun recht komen.

TB

***

Jon Rohner 1: Het bloed van de vulkaan

Font
Arboris 1991
ISBN 90-343-2286-6
Prijs *f* 8,95 / Bfr. 180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De Schotse romanschrijver **Robert Louis Stevenson**, bekend van onder meer *Schateiland*, *De zwarte pijl* en *De*

ontvoering van David Balfour vestigde zich in het jaar 1888 op Samoa, een eilandengroep in de Stille Zuidzee. Hij woonde daar met zijn vrouw Fanny en was onder de inboorlingen zeer gezien. Door de vele verhalen, die hij hun vertelde verwierf hij de bijnaam Tusi-Tala, hij die verhalen vertelt. Toen hij op 3 december 1894 op 44-jarige leeftijd kwam te overlijden ten gevolge van een beroerte, werd hij door zestig inboorlingen naar de top van de Vaea gedragen, waar hij gezegd had begraven te willen worden.

De charme van deze Samoa-eilanden – Polynesië – waar Fransen, Engelsen, Duitsers en Amerikanen allemaal probeerden eilanden in hun bezit te krijgen en de vleug romantiek, die er rond de figuur Stevenson hangt, waren de reden dat de Spaanse striptekenaar/scenarist **Alfonso Font** een strip opzette gesitueerd in deze archipel. Dat Stevenson zelf een bescheiden rol toebedeeld zou krijgen in deze avonturen mag dan ook geen wonder heten.

Hoofdpersoon is echter Jon Rohner, voor de buitenwacht kapitein van het zeilschip Unicorn, maar eveneens diepzeeduiker, handelaar en smokkelaar. Deze kleurrijke figuur is in *Het bloed van de vulkaan* de vriend van Stevenson met wie hij heel wat afbabbelt over zijn belevenissen.

Van de drie verhalen die in dit album staan, is het derde verhaal – tevens het titelverhaal – het meest Polynesisch qua sfeer. Wanneer Rohner met zijn vriend en diens vrouw inkopen doen op een inheemse markt, tikt Fanny een trommel op de kop, die volgens haar door verliefde Polynesiërs gebruikt zou zijn. Rohner kent echter het geheim. Als een soort Oom Wim vertelt hij een verhaal waarin liefde en haat in elkaar overlopen: Jay Frankian, een collega van Rohner, redt een inheemse schone van de verdrinkingsdood. Hij wordt verliefd op deze voluptueuze vrouw en meent door een tatoeëring over zijn gehele lijf van haar liefde verzekerd te zijn. Zijn tatoeages, rood van de lavasteen, als het bloed van de vulkaan, roepen bij deze Polynesische eerder afkeer en haat op dan liefde. Het dramatische slot laat dan ook niet lang op zich wachten ...

In het verhaal *Mijn vriend Tusi-Tala* gelast Stevenson Rohner een vrouw te ontvoeren en in *Haaietanden* wordt hij ervan beschuldigd illegaal sponzen op te duiken ...

Bij lezing van de Jon Rohner-avonturen zal de lezer zich niet aan het idee kunnen onttrekken, dat de hoofdpersoon qua uiterlijk veel gemeen heeft met **Pratts** *Corto Maltese*. De stijl van Jon Rohner is duidelijk die van de klassiek-realistische strip. Wanneer zijn werk echter vergeleken wordt met dat van de overige vertegenwoordigers van deze tekenstijl, zoals **Micheluzzi** en **Pellejero**, dan valt op dat Fonts avonturen iets houterigs hebben, waar voornoemde tekenaars juist expressie vertonen. Menig gezicht heeft steeds dezelfde trekken.

Al met al drie redelijke avonturen verpakt in een keurig uitgevoerd album.

KS

**

Patje van het Groenewoud 2: Grisnoir

(Collectie Savanne 2)
Plessix & Dieter
Oranje 1992
ISBN 90-6661-134-0 (h.k.)
ISBN 90-6661-135-9
Prijs *f* 24,95 / Bfr.450 (h.k.)
f 9,95 / Bfr.190
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Het tweede album uit de reeks *Patje van het Groenewoud* (Julien Boisvert) speelt zich af op het eiland Guernsey, waar Patje probeert bij te komen van zijn schijnbaar enerverende avonturen uit het eerste album. Hij krijgt echter te maken met de raadselachtige verdwijning van een klein jongetje en besluit op onderzoek uit te gaan. Er volgt een speurtocht langs vreemde plaatsen en personages en Patje raakt gaandeweg steeds dieper betrokken bij dit raadsel.

De tekeningen van **Michel Plessix** zijn bijzonder fraai. Ze zijn zeer gedetailleerd en uitstekend ingekleurd (door **Isabelle Rabarot**). Plessix weet een geheimzinnige en beladen sfeer op te roepen, door close-ups, kikkerperspectief en uitsnijdingen met sterke dieptewerking. Zoals deze termen al aangeven bedient Plessix zich veel van filmische technieken. In het verhaal komen deze ook voor; Patje heeft regelmatig flashbacks, waarbij het beeld langzaam vervaagt en er een uitstapje naar het verleden volgt.

Het scenario van Plessix en **Dieter** is bij tijden geraffineerd, maar kan niet blijven boeien. Het verhaal heeft een aantal veelbelovende subplots, maar uiteindelijk blijf je met het bekende nachtkaars-gevoel achter.

Opvallend in het boek zijn de verwijzingen naar **Hergé**'s *Kuifje*. Je zou Patje en zijn slome, nutteloze hond als een parodie op Kuifje en Bobbie kunnen beschouwen. Patje is echter een echte anti-held, die zich tegen zijn zin in het avontuur laat meeslepen. Ook het omslag vertoont grote overeenkomsten met de (originele) omslag van *Kuifje en de Zwarte Rotsen*. Niet voor niets geeft Patje dit album cadeau aan het jongetje Daniël.

Deze verwijzingen en de fraaie tekeningen maken het album toch best interessant, ondanks het tegenvallende scenario. Het filmische karakter van het album wordt af en toe wat storend, het zijn te gemakkelijke effecten die te veel gebruikt worden. Daarnaast zijn er ook een aantal typische zwakheden, die schijnbaar onlosmakelijk met strips verbonden zijn, zoals de obligate naaktscène en de bij tijden krakkemikkige vertaling en het ontbreken van gegevens hierover.

EH

***

De Blauwbloezen 33: Grumbler en zonen

Lambil & Cauvin
Dupuis 1992
ISBN 90-314-1483-2
Prijs *f* 8,25 / Bfr.165
(48 pagina's, kleur, s.k.)

In dit 33e avontuur worden sergeant Chesterfield en korporaal Blutch, de geesteskinderen van **Raoul Cauvin** (scenario) en **Willy Lambil** (tekeningen), op een vredesmissie gestuurd. Zij moeten in een mormonengemeenschap toezien op de navolging van een nieuwe wet die polygamie verbiedt. Al snel wordt het scenario gesplitst in twee parallelle verhaallijnen. Chesterfield probeert de mormonen tot een meer wereldse en eigentijdse levenswijze te bekeren. Blutch tracht ondertussen de naburige hedonistische kolonisten (belichaamd door een familie luisterend naar de toepasselijke naam Grumbler) enig spiritueel normbesef bij te brengen.

Zodoende fungeren beide blauwbloezen als intermediair en doorgeefluik tussen twee cul-

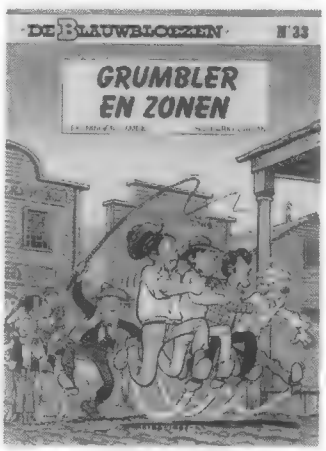

turen. Cauvin heeft met dit scenario een standpunt in willen nemen over het tegenwoordig zo prangende vraagstuk over de culturele integratie van minderheden en de onverdraagzaamheid tussen bevolkingsgroepen. Zijn boodschap is even eenvoudig als doeltreffend: bij wederzijds begrip kunnen verschillende culturen veel van elkaar leren en er allebei beter van worden.

Nu is een moralistische inslag niets nieuws in deze serie. De betrokkenheid van de auteurs is bewonderenswaardig, te meer daar ze er ook in dit album in slagen een schoolmeesterachtige toon te vermijden. Zoals vanouds maken het vermakelijke verbale geweld tussen Blutch en Chesterfield, de talloze running gags en de kleurrijke figuranten ook van dit album een volwaardige voortzetting van een succesvolle reeks.

TB

***

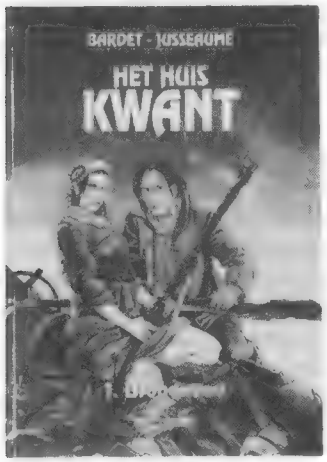

Het huis Kwant 1: Broodnood

(Collectie Kronieken 32)
Jusseaume & Bardet
Oranje 1992 (!)
ISBN 90-6661-089-1 (h.k.)
ISBN 90-6661-090-5
Prijs f 24,95 / Bfr. 450 (h.k.)
f 9,95 / Bfr. 190
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Het jaar 1848 was voor vrijwel geheel Europa een revolutiejaar. Vanuit de brandhaard Frankrijk sloeg de roep om economische en staatkundige hervormingen naar de omringende landen over. *Broodnood* is het eerste album van een zesdelige kroniek die rond dit revolutiejaar een aanvang neemt.
Aan de hand van de belevenissen van de jonge Baptist Kwant wordt een beeld geschetst van de woelige periode die de Franse februari-revolutie van 1848 inleidde. Dit beeld is echter onthutsend eenzijdig en de naam kroniek onwaardig. Zoals de titel al doet vermoeden ziet **Bardet**, de scenarist, de oorzaken van de proletarische onrust uitsluitend in de voedselschaarste en de onverschilligheid van een zelfgenoegzame bourgeoisie die het 'enrichissez vous' van Lodewijk Filips ter harte genomen heeft. De liberale, nationale en sociale idealen die een zo belangrijke rol hebben gespeeld bij de radicalisering van het proletariaat worden door Bardet afgedaan als loze kreten van op rellen beluste plunderaars.
Als kroniekschrijver heeft Bardet dus geen geweldige prestatie geleverd maar ook als verteller laat hij veel te wensen over. Het verhaal, gelardeerd met onzinnige dialogen, sleept zich hortend en stotend voort naar een voorspelbare ontknoping. De ietwat stijve tekeningen van **Jusseaume** kunnen het zwakke scenario helaas niet redden. Geen reden dus om reikhalzend naar het volgende album uit te kijken.

TB

*

Trouw & ontrouw

Ouders & kinderen
Eten & drinken
Van Straaten
Van Gennep 1991
ISBN 90-6012-901-6 (T&o)
ISBN 90-6012-902-4 (O&k)
ISBN 90-6012-903-2 (E&d)
Prijs f 9,90 / Bfr. 200 per deel
(64 pagina's, zwart/wit, h.k.)

Peter van Straaten is een heel goed observator, zoals blijkt uit zijn feuilleton *Agnes* en uit zijn zorgelijke grappen. Een aantal van deze grappen is opnieuw gebundeld in drie boekjes met als thema's trouw & ontrouw, ouders & kinderen en eten & drinken.
Wat is precies een grap? Wat Van Straaten in het merendeel van zijn tekeningen doet, is simpelweg een momentopname weergeven uit het dagelijks leven waarbij een zin wordt uitgesproken die op het eerste gezicht heel normaal is, maar doordat zij geïsoleerd komt te staan van bepaalde situaties die aan de momentopname vooraf gaan en erop volgen iets komisch krijgt, soms ook iets triests. En, laten we eerlijk zijn, we mogen best denken dat we lachen om onze (al dan niet goede) buren en kennissen, maar is het niet vaak bij het zien van Van Straatens tekeningen alsof je even jezelf op een bandje hoort praten en beseft hoe belachelijk datgene is wat op het moment dat je het uitsprak ongehoord is gebleven en heel normaal leek?
Het best is daarom Peter van Straaten op dreef in *Ouders & kinderen* en in *Trouw & ontrouw*. Hoe pijnlijker de onderwerpen zijn, hoe sterker Van Straaten observeert.
Wie bereid is om zichzelf even wat minder serieus te nemen en bereid is om ook eens naar zichzelf te luisteren op dat bandje, zal genoegen beleven aan Peter van Straatens hier gebundelde werk.

HP

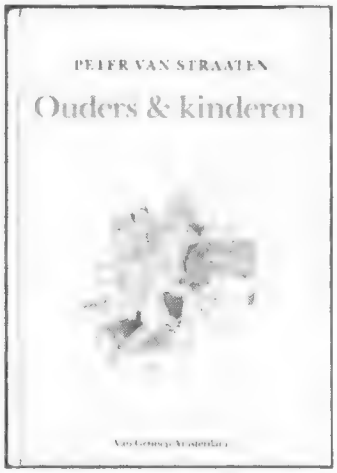

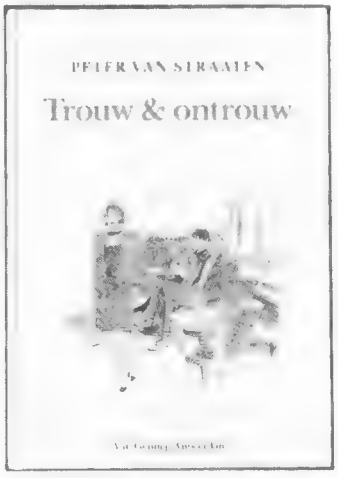

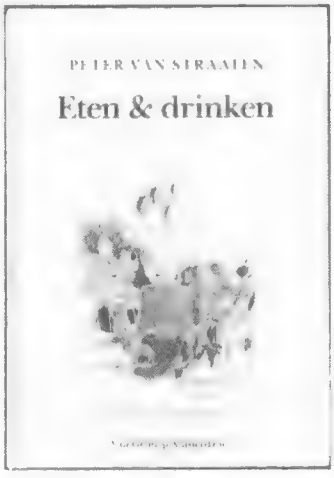

***

De Gijzelaarster

Marc-Renier & Lapière
Lombard 1992
ISBN 90-6421-911-7
Prijs f 24,95 / Bfr. 499
(52 pagina's, kleur, h.k.)

'In de lente van mijn dwaze leven,
wendde ik als een zwaluw steeds
mijn steven,
zonder kommer of vrees,
waar mijn hart me naar wees.'

Deze prachtige dichtregels zijn afkomstig van **Clemens**. U kent hem vast wel, die 'beroemde zestiende-eeuwse, miskende, jong en gewelddadig gestorven Zuidnederlandse dichter'. In *De Gijzelaarster* maken wij kennis met hem, een ware kruising tussen de 'neus' *Cyrano de Bergerac*, **Gerard Depardieu** en een gewone struikrover. Clemens plundert al dichtend nietsvermoedende maar rijke voorbijgangers en geniet samen met zijn kornuiten van de buit op een verlaten boerderij in een even verlaten bos. Op de eerste bladzijden zijn we getuige van de opvattingen van Clemens over rijken, lafaards en mooie vrouwen, waarna het onmiskenbaar de bedoeling is dat de lezer sympathie ontwikkelt voor de dappere dichter.
Scenarist **Denis Lapière** en tekenaar **Marc-Renier** geven in dit album hun opvattingen weer

over het leven en het sterven van de zestiende-eeuwse rijmelaar Clemens, maar het blijft een grote vraag hoe historisch deze Clemens nu werkelijk is. Aan een onbevangen lezer die er niet in geïnteresseerd is of Clemens werkelijk bestaan heeft of een verzinsel is, kan dit album echter een half uurtje verpozing op een regenachtige zomerdag bieden. Lapière weet hier en daar aardig uit de hoek te komen met de dialogen en Marc-Renier doet zijn best om in zijn tekeningen de couleur locale weer te geven. Kleding, gebouwen en kapsels doen inderdaad laat-middeleeuws aan, afgezien van één figuur die eerder voor een achttiende-eeuwse romanticus door kan gaan dan voor een middeleeuwse broodschilder. Echt levendig zijn de tekeningen niet altijd: de hoofdfiguren worden weinig uitgewerkt en blijven daardoor wat zielloos. Dit ligt natuurlijk ook aan de scenarist, want het plot van *De Gijzelaarster* is enigszins onbevredigend. Gaat het hier nu het meest over Catherine die door de groep van Clemens gegijzeld is, over Clemens, over hen beiden of over zijn literaire nalatenschap? Het blijft merkbaar moeilijk de balans tussen een goed uitgewerkt, spannend en kloppend verhaal en levendige tekeningen te vinden. Hiermee is niet gezegd dat *De Gijzelaarster* onaardig of zelfs slecht is. Het roept alleen bij een niet argeloze lezeres iets te veel vragen op om haar zonder meer te kunnen boeien.

AD

**

Fann het leeuwekind 2: Gevangen op Hook Stock Farm

Rahir
Casterman 1992
ISBN 90-303-3602-1
Prijs *f* 7,95 / Bfr.160
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Iedereen heeft wel eens zin om weg te zinken in de fantasiewereld van sagen en mythen, even weg uit de dagelijkse werkelijkheid. De één leest **Tolkiens** queeste, de ander duikt in SF-pockets, weer een ander leest ... stripverhalen. Tenminste, dat dacht **Renée Rahir** kennelijk toen zij deze fantasieserie over een menselijke leeuw (of een leeuwachtig mens, zo u wilt) begon. Wij zijn in Tanzania, het is het jaar 2026. Het Afrikaanse continent als de setting voor een fantasie is aardig gekozen, maar dat de hoofdfiguren lelyblank zijn, past helaas in een hardnekkige eurocentrische traditie: al het betekenisvolle, interessante, opvallende, leuke en goede in Afrika wordt niet door zwarte Afrikanen teweeggebracht. Zij blijven een beetje dommig, spreken soms gebrekkig de taal van de ander en Renée Rahir doorbreekt deze traditie niet.

Gevangen op Hook Stock Farm (een stock farm is een fokkerij) is het tweede deel van deze serie. Fann het leeuwekind, geboren uit de romance tussen de koningin van de Nilcorns (één soort superieure, telepathische witte leeuwen met menselijke trekken) en een – hoe kan het ook anders – witte ontdekkingsreiziger met het hart op de goede plek, is op zoek naar zijn ontsnapte vader (zie aflevering 1: *Afscheid van de Kilimanjaro*). Fann heeft weliswaar de manen en telepathische krachten van de Nilcorns, maar verder een zeer menselijk uiterlijk. Vlees noch vis als hij is, valt hij buiten de boot bij mens en Nilcorn. Dit gegeven schijnt goed te zijn voor een spannende reeks avonturen waarbij onze held Fann vele gevaren trotseert maar vastbesloten verder gaat. Einde aflevering en het wachten is op het volgende album. Dat wordt aan het slot ook ingeleid met de woorden: 'zullen Fann en de leeuwmannen (de leeuwvrouwen verdwijnen kennelijk uit beeld ...) uit de greep van hun vijanden weten te blijven? Lees het vervolg in *Fann in gevaar*.' Het motief is eenvoudig, de vader speelt een marginale rol en is puur als middel opgevoerd om het verhaal gaande te houden.

Het eerste deel wekte bij tijd en wijle nog enig meeleven op, deel twee is zo warrig en onlogisch opgebouwd dat het ronduit vervelend wordt. Okay, er gebeuren in graalverhalen of sagen rare dingen en dat is zelfs wenselijk. Maar dat betekent niet dat een tekenares/scenariste haar bedenksels niet hoeft te structureren en te onderbouwen. Zo maar wat plaatjes en wat tekst is te makkelijk en te beledigend voor het genre. Zeker wanneer het de bedoeling is het niet bij één album te laten.

De tekeningen in *Gevangen op Hook Stock Farm* zijn niet slecht, alhoewel ik mij afvraag of de tekenares hier en daar niet flink geworsteld heeft met de menselijke anatomie. De dialogen zijn soms ronduit kinderachtig (pagina 39, plaatje 3: een mensleeuw pakt een wapen op en zegt met schrikogen: 'de mens moet gek zijn, om zulke afschuwlijke (sic!) dingen uit te vinden! ...').

Gevangen op Hook Stock Farm is een stripverhaal waarover beter tweemaal nagedacht had moeten worden. Waarschijnlijk zou het dan niet geschreven zijn.

AD

*

De weg naar Selma

(Collectie Vrije Vlucht)
Berthet & Tome
Dupuis 1991
ISBN 90-314-1425-5
Prijs *f* 19,95 / Bfr.375
(64 pagina's, kleur, h.k.)

De weg naar Selma is typisch zo'n zwaar op de hand clichéverhaaltje. Tot pal voor de ontknoping wordt er bovendien dusdanig gedraald, dat het zaakje dreigt te verzanden. Het lijkt dan, alsof **Philippe Berthet** alleen maar uit is op het vastleggen van fraaie beelden, zij het, dat hij niet veel verder komt dan het citeren uit het arsenaal van jazzy stereotiepen van Noord-Amerika, die we onderhand zo goed kennen van al die stripzeefdrukken: tankstations, motels, pick-

ups, desolate highways en jaloezieën, die fraaie schaduwen over bij voorkeur een sax werpen. Hoewel men kennelijk heeft ingezien, dat het opvoeren van net die laatste cliché echt te veel van het goede zou zijn geweest. Erg jammer, trouwens, dat de tekenaar minder gestileerd, een beetje banaal realistisch is gaan werken, ofschoon ik moet toegeven, dat zijn huidige stijl beter bij het onderhavige verhaal past. Waar het met **Tome**'s verhaal heen moet, laat deze scenarist wel erg lang in het duister. Met

een vleugje seks, het opwerpen van enkele raciale perikelen en een trouwe hond betoont hij zich bijzonder zuinig in het strooien met kruiden ten behoeve van een pittig verhaal. Men wordt ook wat in slaap gesust door de tot dan toe schijnbaar doelloos opererende figuren. Als hij echter wat geduld oefent, zal de lezer tegen het eind toch zien, dat de gebeurtenissen heel acceptabel worden onderbouwd, hetgeen hun clichématigheid enigszins compenseert. Over de motieven waarom men iets wel of niet gedaan heeft en dus over de plot zelf, is wel degelijk nagedacht. Zelfs de hond, zo blijkt vooral tijdens de apotheose, wordt gedreven door welhaast menselijke beweegredenen.

Afro-Amerikaan (wat heerlijk vooruitstrevend om die term hier een keer te mogen bezigen) Clement Brown deelt het bed met een getrouwde, blanke dame. Reden voor haar zwager om de vrouw het leven te nemen. Op dat moment lijkt het verhaal de kant op te gaan, dat Brown zijn onschuld moet bewijzen, maar dat is niet het geval. Het is aardig, dat de lezer zich middels deze cliché even op het verkeerde been weet gezet, maar daar tegenover staat, dat hij zich met andere genreclichés als verkrachtingen, intimidaties en meer gewelddadigheden ziet geconfronteerd. De laatste acht van de eenenzestig bladzijden redden *De weg naar Selma* als thriller, maar geen moment weet het zich van het gros van dit soort verhalen te onderscheiden.

NU

**

Uit het leven gegrepen

König
Sherpa 1991
ISBN 90-72995-40-6
Prijs f 12,50 / Bfr.250
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Uitgeverij Sherpa kwam in korte tijd met twee uitgaven op de markt van de Duitse stripauteur **Ralf König**. Speelde het eerste hier verschenen album *Het Killerkondoom* zich af in de homowereld, het tweede doet dat eveneens. Om ideeën op te doen voor een nieuw album stuurde König vrienden en bekenden een brief, waarin hij vroeg om waargebeurde verhalen, het liefst 'pijnlijke', die zijn vrienden tijdens hun werk, sport of vakantie hadden beleefd. Het resultaat was een scala verhalen, waaruit König slechts een keuze hoefde te maken om *Uit het leven gegrepen* te vullen.

Ralf König, zelf homoseksueel, zet zijn homo-typetjes raak neer, ietwat in de stijl van **Reiser** en **Brétecher**. Vaag doen de koppies mij zelfs denken aan **De Smet**.

Dat homoseksuelen het niet altijd even gemakkelijk hebben bewijzen de verschillende plots. Hoe reageert de moeder wanneer ze in de gaten heeft dat haar zoon vrijt met een vriend, hoe kijken 'gelovige' mensen aan tegen homoparen, is een groep neo-nazi's erop uit een homo-jongen 'in de seik' te zetten, is iemand nu wel of niet homoseksueel, op welke wijze kunnen homo's het beste voor zichzelf opkomen enz ...

Hoewel er verhalen tussen zitten met erg levensechte dialogen, die de titel van het boek alle eer aan doen, vind ik één ding erg jammer. Het lijkt erop alsof volgens König alle homoseksuelen zielige stumperds zijn, individuen die steeds aan zichzelf twijfelen, zielepoten bij wie alles dreigt mis te gaan wat er maar mis kan gaan. In een aantal verhalen ziet het er tevens naar uit alsof het 'travestiet zijn' bij alle homo's zit ingebakken: 'Zonder lippenstift voel ik me net een vent!'.

Hoewel König de plots over de homoscene waarschijnlijk met een grote dosis zelfspot getekend en/of geschreven zal hebben, kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat niet iedere homoseksueel gelukkig is met Königs verhaalkeuze. Misschien kan dit boek met name in homokringen als gespreksstof dienen bij kwesties als hoe zij zichzelf zien en hoe ze denken dat een ander hen ziet! Is het toeval dat König de mannen van de Adac, de Duitse wegenwacht, als 'normale mannen' tekent en het verstrooide homo-toneelgezelschap als een stel hersenloze sufferds?

Kortom, een album dat zowel voor homo's als voor hetero's het lezen meer dan waard is, alhoewel ik het betwijfel of iedere homoseksueel zichzelf zo getypeerd wil zien. Of denkt König dat hetero's de homo's op deze manier bekijken? Oordeelt u zelf.

KS

***

Kronieken van de Zwarte Maan 1: Het Teken van het Duister

Ledroit & Froideval
Arboris 1992
ISBN 30-343-2334-X
Prijs f 8,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Covers van sword & sorcery-strips springen er in de schappen van stripwinkels meestal goed

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

OOM WIM
oude en nieuwe strips
curiosa
originelen
zeefdrukken
REESTRAAT 24 AMSTERDAM
020 - 622 04 02

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

uit. Het genre leent zich dan ook prima voor indrukwekkende, gedetailleerde scènes, waarop een tekenaar al zijn fantasie en inventiviteit kan botvieren. Jammer genoeg komt het regelmatig voor dat de door een fraaie blikvanger verleide koper met een kater blijft zitten als het boek na lezing niet aan de verwachtingen heeft kunnen voldoen. Dat is het geval met *Het Teken van het Duister*.

Scenarist **François Marcela-Froideval** heeft geprobeerd om het zwaar aangezette verhaal wat te verluchtigen met melige dialogen en grappen. Een vreemde keus, want het is juist dit soort humor dat zich slecht laat mengen met zwaardgekletter en magie. Elke sleutelscène wordt onmiddellijk gerelativeerd met flauwe grollen, waardoor Froideval de lezer elke gelegenheid ontneemt zich te kunnen laten meeslepen door het verhaal. Van fantasy-strips genieten met beide benen op de grond kan nu eenmaal niet.

Ook tekenaar **Olivier Ledroit** slaagt er niet in om een album lang te boeien. Eerlijk is eerlijk: hij is pas drieëntwintig jaar oud, en zijn werk evenaart soms dat van **Philippe Druillet**. Vooral de plaat op pagina twaalf (die niet onterecht ook de backcover siert) mag gezien worden. Maar bij de meer sobere scènes valt hij door de mand. Dan doen zijn tekeningen denken aan wat veertienjarige jongens uit verveling in hun wiskundeschrift krabbelen. Ook de inkleuring laat te wensen over. Nee, *Het Teken van het Duister* komt niet uit de verf. Maar wie weet zien Ledroit en Froideval in deel twee van *De Kronieken van de Zwarte Maan* opeens het licht, en valt alles op zijn plaats wat in dit deel als mooie en minder mooie puzzelstukjes tussen de kaders ligt.

JB

**

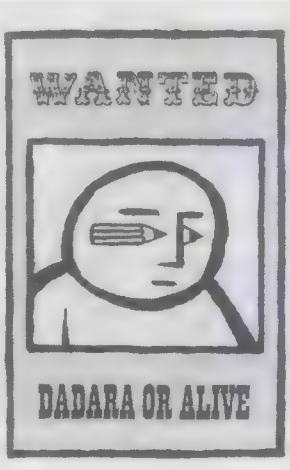

Wanted Dadara or alive

Rozenberg
Vers & Gezond 1991
ISBN 90-73409-07-1
Prijs *f*7,95 / Bfr.150
(56 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Ogenschijnlijk is **Daniël Rozenberg** geen begaafde tekenaar. Het lijkt wel of hij wat onbeholpen met een dikke viltstift tekeningetjes op het papier krast!

Uitgeverij *Vers & Gezond* bundelde 60 cartoons en maakte daar een dunne pocket van. Dat is jammer, want de tekeningen van Rozenberg, die zich **Dadara** noemt, komen pas echt tot hun recht op groot formaat (minstens A4 of A3).

De helft van de bedenksels van Dadara zijn flauw en al duizend keer bedacht. Maar gelukkig staan er ook een dertigtal spitsvondige cartoons in *Wanted Dadara or alive*. Rake, simpele tekeningen, die iets kinderlijks hebben, maar door hun diepzinnigheid beslist niet door een kind gemaakt kunnen worden. Dat Dadara niet goed kan tekenen, komt zijn expressiviteit alleen maar ten goede. Hij loopt over van spitse ideeën en heeft heel wat te melden.

Dadara is half Nederlander/half Pool, is jong (21 jaar), publiceerde in *Panorama*, *Mens & Gevoelens* en in het buitenland, won enkele internationale cartoonprijzen en draagt een bril. Kortom: een aardig debuut.

PN

**

Santiag

(Collectie Prestige)
Dufaux & Renaud
Glénat 1991
ISBN 90-6969-088-8
Prijs *f*24,95 / Bfr.450
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Santiag, geheim agent, heeft een nachtelijke ontmoeting met zijn opdrachtgevers. Tijdens zijn speurtocht naar de ware toedracht van een afschuwelijke misdaad met een politiek tintje, is hij de schuldigen op het spoor gekomen. Daar verschillende topfiguren erbij betrokken zijn, zal het verhaal de nodige opschudding in het stadje wekken. Zover komt het echter niet; Santiag wordt in zijn auto gedood en het dossier verdwijnt.

Twee jaar later worden vier lijken gevonden. Al snel blijkt dat iemand bezig is de schuldigen van de politieke misdaad te berechten. De ware schuldigen, een groep jongelui die er sadistisch en politiek interesse in had mensen levend te verbranden, worden één voor één ontmaskerd en terechtgesteld. De beul is echter niemand anders dan Santiag.

Santiag is een spannende thriller, hoewel het voor de lezer al vroeg duidelijk is dat Santiag de wreker is. Door hetzelfde beeld van de verbranding van de mensen te herhalen maar dan steeds met een herkenbaar figuur waardoor uiteindelijk alle schuldigen in beeld komen, krijgt het boek iets van een puzzel. Hoe meer stukjes worden ingevoegd, hoe completer de puzzel wordt. Aan het einde van het album verwijzen **Renaud** en **Dufaux** nog naar de film *The Hitchhiker* waarin **Rutger Hauer** een gewapende, op bloed beluste psychopaat speelt. Santiag vertolkt op dat moment eenzelfde rol, compleet met woestijn, overjas en geweer.

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 120
2300 Turnhout (B)
Tel.: 014-428829

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

STRIPWINKEL
de Galliër
Beekstraat 58
3800 St. Truiden (B)
Tel. 011-671739
Ook verkoop van originele pagina's

Santiag is een mooi uitgevoerd hardcover-album met schitterende schutbladen waarop het patroon van een slangehuid is afgebeeld. Wel had de uitgever iets nauwkeuriger mogen zijn. Wordt in de tekst op de achterkant nog gesproken over de heer Bloodgast, in het album is het Blodgast. Daarnaast was de uitgever waarschijnlijk met zijn gedachten al bij een Duitse uitgave daar er tevens gesproken wordt over 'colorierung'.

Santiag is het produkt van het duo Dufaux en Renaud die reeds eerder naam maakten met *Jessica Blandy* en *De kinderen van de Salamander*. Realistische strips met een spannend en intrigerend verhaal. *Santiag* past eveneens in die rij.

RT

**

(advertentie)

Te koop
Grote Franka-verzameling: posters, strips (ook luxe en Franstalige), prentkaarten en series van Rik Ringers, Koene Ridder, Dupuis Unicum, Lucky Luke Omni, Kuifje Specials en Pockets, Rooie oortjes, enz.
Tel. (0932)(0)3-3530403.
Antwerpen.
Bel!

Errata

In het vorige nummer zijn helaas bij enkele albums de waarderingssterren weggevallen. *Fox 1: Het verdoemde boek* kreeg oorspronkelijk van recensent Koos Schulte drie sterren en bij *Donald Duck-pocket 1: De zeven wereldwonderen* waren twee sterren van Ruud Booms verdwenen.

Persecution

(Collectie Concorde 10)
Rubio & diverse scenaristen
Oranje 1991
ISBN 90-6661-115-4
ISBN 90-6661-114-6 (h.k.)
Prijs ƒ 9,95 / Bfr. 190
ƒ24,95 / Bfr.450 (h.k.)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Als er zoiets bestaat als een typisch Spaans stripalbum, dan is dit er een. Waarschijnlijk is Spanje een land dat al jaren barst van het tekentalent en slechts één of twee goede scenaristen. Persecution is een bundel flauwe korte verhalen die zich afspelen in een troosteloze toekomst. Pessimisme over de toekomst is een mijlenver achterhaald thema in de strip en op Mad Max zit ook niemand meer te wachten.

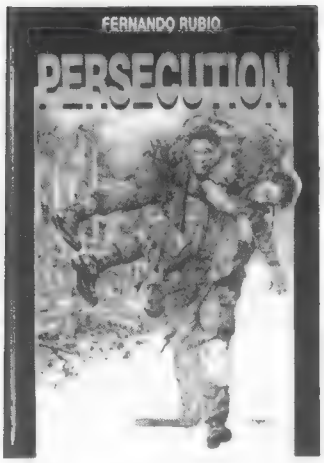

Alleen wanneer hij voor één keertje samenwerkt met een goede scenarist (**Carlo Trillo/Juan Gimenez**) is **Fernando Rubio** genietbaar. Toegegeven, het tekenwerk ziet er verzorgd uit, maar is goed tekenwerk voldoende om de uitgave van een stripalbum te rechtvaardigen?
Een overbodige uitgave.

HP

*

EN VERDER...

- ***Arsène Lupin 4: Het meisje met de groene ogen*** *(Geron & Duchâteau, Lefrancq). Naar het verhaal van Maurice LeBlanc uit 1928. Dat een stripbewerking van een roman speciale vaardigheden vereist, blijkt wel uit dit album. De bewerking die Duchâteau aflevert, rammelt aan alle kanten. Overigens mag het tekenwerk van Geron er wel wezen.* *
- ***Bilal 5: Kermis der onsterfelijken*** *(Bilal, Big Balloon/Alpen). In deze herdruk tracht de god Horus door in de huid van de sterveling Nikopol te kruipen, zijn collega-goden een loer te draaien door de macht in een toekomstig fascistisch Parijs naar zich toe te trekken. Een wat sober verhaal en een te bekende tekenstijl.* **
- ***Challenger 2: De verloren wereld - deel 2*** *(Sanahujas⅔uchâteau, Lefrancq). Verhaal over een teruggevonden, prehistorische wereld. Ditmaal weet Duchâteau het oorspronkelijke verhaal van A. Conan Doyle wel om te zetten tot een doortimmerd stripscenario. Het tekenwerk van Patrice Sanahujas is sfeervol.* ***
- ***Comanche 12: De driezijdige dollar*** *(Rouge/Greg, Dargaud). Red Dust komt zijn 'verloren' broer tegen. Deze blijkt niet helemaal zuiver op de graat te zijn. Bovendien heeft hij snode plannen met Red. Rouge is een waardige opvolger van Hermann. Schrijver Greg laat ons in het ongewisse omtrent de motivatie van broerlief.* **
- ***Donald Duck Pocket 2: Gevecht in de ruimte*** *(Disney, De Geïllustreerde Pers). Ideaal leesvoer voor vakanties en verloren uurtjes.* **
- ***Donito 2: De piramide der stormen*** *(Conrad, Dupuis). Weer schitterende tekenfilmachtige tekeningen. Het verhaal lijkt te zeer op het vorige, maar het zit wat steviger in elkaar. Carmina wil de piramide der stormen veroveren om stormen te ontketenen die haar mensenvlees zullen brengen.* ***
- ***Flodder in Amerika*** *(Bosmaôek, De Vrijbuiter). Stripverhaal van de gelijknamige film van Dick Maas. Volgens een liefhebber bevat de strip méér grappen dan de film.* **
- ***Kamagurka: De rimpelclub*** *(Kamagurka, De Harmonie/Loempia). Voornoemde uitgeverijen herdrukken oude Kama's, waaronder nu dit album. De inhoud is nogal overhoop gehaald, maar talrijke briljante kromme redenaties zijn gebleven. Jammer alleen, dat 'Tante Kama antwoordt' verdween.* ***
- ***Kamagurka: Paardezweet en Vogelvoer*** *(Kamagurka, De Harmonie/Loempia). Enkele geniale grappen zijn de krenten in de pap in dit verder niet al te sterke album.* **
- ***De Kleine Robbe 3: Hee! Wat zullen we nou?*** *(Tome/Janry, Dupuis). Geijkte kwajongensgrappen met een hoog gehalte aan onderbroekenlol. Licht amusement.* **
- ***Liberty 2: De woestijn*** *(Miller/Gibbons, Arboris). Cynisch en onrealistisch toekomstbeeld van de V.S., soms op het belachelijke af zelfs. Zwarte humor of maatschappijkritiek? Hoofdrolspeler Martina Washington boeit minder dan in het eerste deel.* **
- ***Nathalie. Stripstewardess*** *(De Boer/Van Linden, Arboris). Voor alle geilaards die willen zien hoe Natasja er in haar blootje uitziet is dit boek een natte droom die uitkomt. Het lijkt me sterk als 'De Boer en Van Linden' geen pseudoniem van Walthéry zelf zal blijken te zijn.* **
- ***Nino 2: De prinses van Manhattan*** *(Stallaert/Leemans, Lombard). In een veel coherenter avontuur dan zijn vorige redt Nino zijn wondermooie vriendin uit de klauwen van een oerlelijke maffialeider. Stallaert ontwikkelt zich tot een prima klare lijn-tekenaar.* ***
- ***Pacush Blues 6: Eerste maten*** *(Ptiluc, Oranje). Ijzersterke humorstrip over een rattenkolonie. Volgens de tekst op de achterkant van het album krijgen de ratten Franquin dikwijls hartelijk aan het lachen. En dat wil wat zeggen.* ***
- ***De Rode Ridder 142: De rattenkoning*** *(Biddeloo, Standaard). Het zoveelste niemendalletje uit de fabriek van Studio Vandersteen.* *
- ***De Torens van Schemerwoude 8: De Seldsjoek*** *(Hermann, Arboris). Op weg naar het Heilige Land krijgt ridder Aymar te maken met de Seldsjoeken. Een prima deel in een reeks van hoog niveau.* ***
- ***De Woestijnschorpioenen 2: De hoop is een vrouw, de wanhoop is een man*** *(Pratt, Casterman). In dit luxe album zijn twee eerder verschenen avonturen van de Woestijnschorpioenen gebundeld. Op onnavolgbare wijze schetst Pratt de belevenissen van de strijdende partijen in Oost-Afrika tijdens de tweede wereldoorlog.* ***
- ***Zoeloeland 4: Te vuur en te zwaard*** *(Ramaïoli, Oranje). In plaats van Blueberry ene Dundee en in plaats van Indianen de Zoeloes. De strijd van de Zoeloes tegen het Britse Imperium eind vorige eeuw is voor Ramaïoli echter te ingewikkeld om er een goede strip over te maken. Vermoeiend.* *

ONDWARS BOOM BAAR

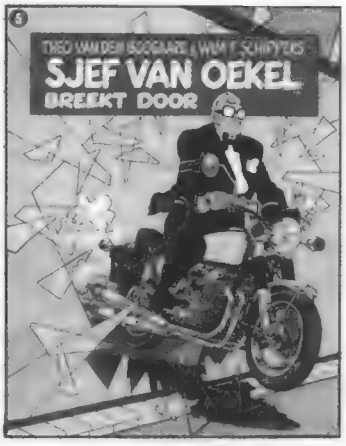

ALLE ALBUMMEN GEWOON WEER OVERAL TE KOOP, REEDS

BIG BALLOON

Luister naar Pluk van de Petteflet

Uitgeverij IC houdt zich al geruime tijd bezig met de produktie van zogenaamde cassetteboeken: literatuur voor kinderen en volwassenen, meestal voorgelezen door de auteur zelf en opgenomen op cassette of cd. *Winnie de Poeh* van **A.A. Milne** en *Paulus de Boskabouter* van **Jean Dulieu** zijn bekende 'luisteruitgaven' van kinderliteratuur. IC heeft onlangs een begin gemaakt met het uitbrengen van de originele hoorspelbewerking van *Pluk van de Petteflet* van **Annie M.G. Schmidt**. In samenwerking met VPRO-radio heeft de uitgeverij de eerste vier cassettes/cd's uitgebracht. Momenteel zijn nog steeds avonturen van Pluk bij de VPRO te beluisteren. Deze resterende avonturen zullen in het najaar op cassette en op cd worden uitgegeven.
Info: Ronald Krikke, 020-6202847.

RS

Expositie Jan Kruis

In het Gorinchemse museum 'Dit is in Bethlehem' loopt tot en met 18 oktober 1992 een expositie met werk van **Jan Kruis**. Op de expositie staat de strip *Jan en Jans en de Kinderen* centraal, maar zijn ook portretten te zien alsmede werk dat Kruis maakte als illustrator en reclametekenaar.
In 1970 verscheen de strip *Jan, Jans en de Kinderen* voor het eerst in het weekblad Libelle. Sindsdien zijn de familiaire gebeurtenissen haast iedere week in dit blad te volgen. Door de jaren heen gaf Jan Kruis een relativerende en humoristische kijk op moderne onderwerpen als emancipatie, macrobiotiek, echtscheiding en seksuele revolutie. De strip geeft een goed beeld van de historische ontwikkeling van een doorsnee gezin. De expositie toont een selectie van originele tekeningen van *Jan, Jans en de Kinderen*.
Ook is op de tentoonstelling ander werk van Kruis te zien, zoals de portretten die Kruis in opdracht van Libelle maakte van **Mies Bouwman**, **Simon Carmiggelt** en de Koninklijke Familie uit 1977. Daarnaast zijn voorbeelden aanwezig van Kruis' werk als reclametekenaar en illustrator, bijvoorbeeld cartoons voor Shell en illustraties voor De Spiegel en Margriet uit de jaren zeventig.
Jan Kruis, die in 1933 in Rotterdam werd geboren, was al vroeg gefascineerd door strips. Door zijn belangstelling belandde hij op latere leeftijd op de Rotterdamse Academie voor Beeldende Kunsten. Na zijn afstuderen ging hij aan de slag als reclametekenaar, maar al snel keerde de voorliefde voor strips terug. Zijn eerste officiële strip was *Tommy* die in het jeugdblad van Shell werd gepubliceerd. Daarna volgde onder andere de strip *Baldino*, over een minstreeltje in de middeleeuwen, en *Gregor* (weekblad Kuifje). In het begin van de jaren zeventig hield Kruis zich een wijl bezig met *Sjors en Sjimmie*. Zijn 'dierbaar blok aan het been', zoals hij het zelf uitdrukte, was evenwel *Jan, Jans en de Kinderen*.

Eind jaren zestig zocht de toenmalige hoofdredacteur van Libelle, **Peter Middeldorp**, naar een nieuwe wekelijkse strip. Hij verzocht Jan Kruis een strip te maken. Op 12 december 1970 maakte de strip *Jan, Jans en de Kinderen* zijn debuut in Libelle. In het begin baseerde Kruis zich vooral op voorvallen in zijn eigen gezin dat dezelfde samenstelling had als de stripfamilie. Dochter Andrea stond model voor Catootje, zijn andere dochter Leontien voor Karlijn. Later gebruikte Kruis zijn eigen gezin steeds minder als inspiratiebron en introduceerde hij nieuwe figuren als Opa en Hanna de BOM-vrouw. De strip is vandaag de dag nog steeds populair en verschijnt zelfs in het buitenland (onder andere Frankrijk).
'Jan, Jans en de Kinderen. Strips, illustraties en portretten van Jan Kruis', tot en met 18 oktober '92 in: Museum 'Dit is in Bethlehem, Gasthuisstraat 25, Gorinchem, 01830-32821. Het museum is geopend van woensdag tot en met zondag van 14.00-17.00 uur.

RS

Bédu bekroond

Het stripfestival van Koksijde en de krant 't Goed Nieuws hebben de prijs voor het beste scenario dit jaar toegekend aan **Bédu** (pseudoniem van Bernard Dumont) voor zijn Clifton-album *De Mc Gregor Clan*, uitgegeven bij Lombard.
Kolonel Clifton, contraspion in dienst van 'Her Royal Majesty' en ook privé-detective, moet in dit album een raadsel ontwarren: de diefstal van de juwelen van de Mc Gregor Clan. Een moeilijke opdracht, waarbij Clifton te maken krijgt met een familie edellieden die de typische Schotse trekjes vertonen ...
De jury oordeelde dat het album boordevol humor zit en dat Bédu er met verve in is geslaagd zowel de tekeningen als het scenario voor zijn rekening te nemen.
Bédu publiceerde zijn eerste pagina's in '75 in het weekblad Kuifje. Hij heeft sinds die tijd onder andere de volgende reeksen aan zijn bibliografie toegevoegd: *Wakkie de Wasbeer*, *Proffie*, *Ali Bamba* en *Hugo*. In 1983 nam Bédu de beroemde Britse detective Clifton over van **Turk** en **De Groot**, die op hun beurt de reeks hadden overgenomen van **Raymond Macherot**. Ook **Jo-El Azara** heeft ooit één album mogen maken. Het veertiende album, *De Mc Gregor Clan*, is voorgepubliceerd in Kuifje en is het eerste avontuur van Clifton, waarbij Bédu ook het scenario verzorgde. Naast Lombard kan je de tekenaar ook aantreffen bij Dupuis, waar hij met **Cauvin** werkt aan *Psy* voor het blad Robbedoes.
De prijs werd overhandigd tijdens de opening van het stripfestival van Koksijde op zaterdag 18 juli jl.

JW

Prijs De Leeuw

'Om verbeeldingsrijk en verscheiden te zijn kan de schepping van een beeldverhaal niet zonder ruime onderscheiding.' Hierom heeft het *Belgisch Centrum van het Beeldverhaal* besloten om vanaf 1992 ieder jaar een internationale prijs uit te reiken aan veelbelovende beginnende auteurs. Deze **Prijs De Leeuw** van Bfr.200.000 (± *f*10.000) zal een beeldverhaal bekronen dat in het Nederlands, Frans of in een vertaling is verschenen. Een andere voorwaarde is dat de auteur niet meer dan drie albums mag hebben uitgebracht. De jury zal bestaan uit personen die een sterke binding hebben met het beeldverhaal maar er beroepshalve niet bij betrokken zijn. Op 5 oktober van dit jaar zal in Brussel deze prijs voor het eerst uitgereikt worden.

TB

Max Havelaar-kaartspel

Tijdens het leggen van een 'eerlijk' kaartje genieten van een kopje 'eerlijke' *Max Havelaar*-koffie. Dat kan sinds kort met het *Max Havelaar*-kaartspel. Acht striptekenaars hebben een bijdrage aan dit spel geleverd: **Eddie de Jong en René Windig**, **Gerrit de Jager**, **Henk Kuijpers**, **Frans Le Roux**, **Peter de Smet**, **Jan van Haasteren** en **Peter de Wit**. De hoofdrollen in

dit vrolijke kaartspel zijn weggelegd voor onder meer *Baron van Tast*, *Heinz*, *De familie Doorzon* en *De Generaal*. Het spel is een kruising tussen kwartet en poker en heeft als doel de klant te informeren over de vele koffiesoorten met het Max Havelaar-keurmerk die in de winkel verkrijgbaar zijn. De opbrengsten van deze keurmerkkoffie gaan rechtstreeks naar de kleine koffieboeren in de Derde Wereld. Het Max Havelaar-kaartspel is voor *f*7,50 / Bfr.150 te bestellen bij de Stichting Max Havelaar, Postbus 1252, 3500 BG Utrecht.

RS

Aleksei Tsjerviakov

De *Stichting Amsterdams Fonds voor de Kunst* heeft voor vier onderdelen van scheppende kunsten de aanmoedigingsprijzen 1992 toegekend. In de categorie Illustratie is de prijs naar **Aleksei Tsjerviakov** gegaan voor zijn spotprenten in De Volkskrant. Tsjerviakov ontvangt het bedrag van vijf mille dat aan de prijs verbonden is. De andere winnaars zijn **Paul Feld** (toneel), **Wessel Holleman** (keramiek/glas) en **Christoph Seyferth** (industriële vormgeving).

RS

Goudmijntjes van Disney

De opening van het EuroDisney-park bij Parijs heeft een stroom van nieuwe licenties voor de Disney-figuurtjes in Frankrijk en de rest van Europa veroorzaakt. Er wordt gesproken van een miljoenenomzet in licentieprodukten. De verwachting is dat de groei er nog niet uit is en dat Disney in de komende tijd recordopbrengsten gaat halen.

Ook op een andere markt gaat het Disney voor de wind, namelijk de verkoop van het originele materiaal van tekenfilms. In het najaar zal veilinghuis Sotheby's in Los Angeles de originele tekeningen verkopen van de film *The Beauty and the beast* (1991). Bij het tekenen van die film werd voor het eerst gebruik gemaakt van de hulp van computers die de ogenschijnlijke driedimensionale achtergronden hielpen ontwerpen. Deze achtergronden leken onder invloed van licht- en camerabewegingen te bewegen. Het veilinghuis zet de tekeningen in op duizend dollar per stuk en denkt er maximaal tienduizend dollar voor te kunnen krijgen. Voorlopig zijn voldoende tekeningen beschikbaar, want voor één seconde tekenfilm worden 24 cels gemaakt. Eerder werden bij hetzelfde veilinghuis de tekeningen van *Roger Rabbit* en *The Little Mermaid* geveild.

RS

Uitgeverij Sorg

De Franse uitgeverij Sorg heeft een Nederlands fonds opgericht. Sorg, waar **Jacques Sorg** de leiding heeft, is een kleine uitgeverij die avonturenstrips uitgeeft, getekend door jonge, relatief onbekende Franse tekenaars. Volgens Betapress, die de Sorg-albums gaat distribueren, worden jaarlijks in Nederland vijf à tien titels uitgebracht. De eerste albums zullen tijdens De Stripdagen in Breda verschijnen. Het zijn delen uit de reeksen *Mashemalo*, *Dan Star* en *Fighters*, waarvoor Jacques Sorg de scenario's heeft geschreven. Uitgeverij Sorg zal overigens in Breda aanwezig zijn.

RS

Euro Disney Resort

Euro Disney Resort heeft in het eerste jaar heel wat problemen gekend: arbeidsonrust onder de Franse werknemers die hun traditionele glaasje wijn bij de lunch niet wilden missen, protesterende boeren en blokkerende vrachtwagenchauffeurs. Daarnaast heeft het pretpark ook nog te kampen met tegenvallende bezoekersaantallen. Sinds de opening op 12 april zijn 3,6 miljoen bezoekers de poorten gepasseerd, te weinig om dit jaar uit de rode cijfers te komen. Hoewel 5.000 van de 17.000 personeelsleden geen nieuw contract aangeboden zal worden, zijn de Amerikaanse eigenaren van Euro Disney niet pessimistisch. Zij houden vol dat er in het eerste jaar niet op winst gerekend was en bezweren de aandeelhouders geduld te betrachten. De Walt Disney Corporation, de Amerikaanse moedermaatschappij die 49 procent van Euro Disney bezit, zal weinig moeite hebben om nog wat geduld op te brengen. Want Walt Disney maakte dit jaar een winst van 221 miljoen dollar, 34 procent meer dan vorig jaar.

In het *Parc Asterix*, hemelsbreed zo'n veertig kilometer van Euro Disney, wordt met enig leedvermaak naar de problemen van de grote concurrent gekeken. De vrees bestond dat Euro Disney maar liefst de helft van het aantal bezoekers in zou pikken en dat het Parc Asterix hetzelfde treurige lot beschoren zou zijn als het *Smurfenland* bij Metz dat niet meer dan 350.000 bezoekers per jaar trekt en inmiddels overgenomen is door *Walibi*. Het Parc Asterix trok dus dusver 1,4 miljoen bezoekers per jaar en naar het zich laat aanzien is Euro Disney er niet in geslaagd daar meer dan 10 à 20 procent van af te snoepen; niet genoeg om het voortbestaan van het park dat een bescheiden winst maakt te bedreigen. Het lijkt erop dat de Amerikanen, in navolging van de Romeinen zo'n tweeduizend jaar eerder, er niet in slagen het eigenzinnige Gallische dorp tot overgave te dwingen.

TB

Strips in eigen beheer

Sinds jaar en dag zijn er stripliefhebbers te vinden die zelf de uitgave van een strip of stripblad op touw zetten. Het leuke van dit soort uitgaven is dat de lezer kennis kan maken met amateurtekenaars die vaak tot aardige dingen in staat zijn.

Pinguïns bij voorbeeld, vormen een belangrijke inspiratiebron in de strip- en tekenfilmwereld. Er zijn legio voorbeelden te noemen van tekenaars en tekenfilmmakers die met pinguïns werken. Waarom dit nerveus waggelende dier zo'n aantrekkingskracht uitoefent, is wellicht een studie waard. Nu beperk ik mij tot de strip *De Pinguïns* van **Puk Boss**, één van de benjaminnen van de Belgische stripwereld. Puk Bos is nog echt een beginnende stripmaker die zijn grappen baseert op het leven van de pinguïns op de zuidpool. Sommige grappen zijn geslaagd, anderen zijn weer wat te voorspelbaar. Al met al is *De Pinguïns* een enthousiast gemaakte strip, waarvan inmiddels drie delen zijn verschenen: *Uit het Leven gegrepen*, *IJs en Rijmplekken* en *Koude Rillingen*. De delen zijn *f*7,50 / Bfr.150 per stuk en te bestellen bij: M. Boon, Spoorwegstraat 32, B-3800 St.Truiden, België.

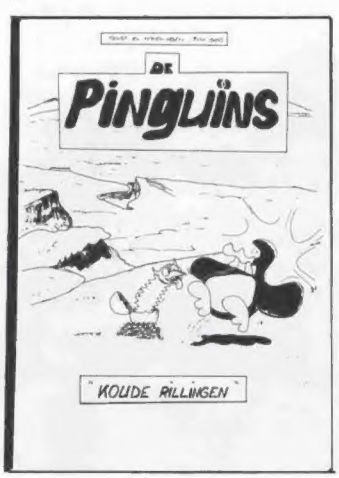

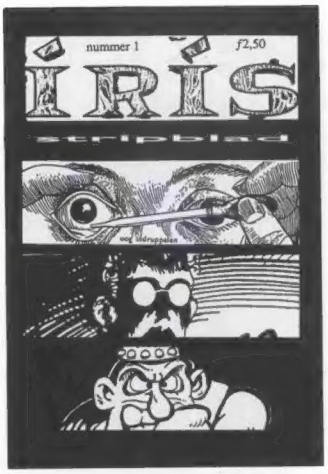

De amateurstripwereld in Nederland is sterk verbrokkeld en bestaat uit allerlei los van elkaar opererende striptekenaars en stripbladen. De strip in zwart/wit is het handelsmerk. Af en toe duikt er weer eens een obscuur nieuw produkt van een tekenaar op of verschijnt plots toch nog dat ene nummer van een striptijdschrift. Chronisch geldgebrek of gebrek aan kopij zijn meestal de redenen dat veel bladen ermee ophouden. De magere afname werkt vaak demotiverend: de oplage schommelt doorgaans tussen de 50 en 200 exemplaren. Toch zijn er gelukkig altijd weer enthousiastelingen die weer wat nieuws uitproberen. Zo is een Nijmeegs collectief – de waslijst van medewerkers is indrukwekkend – aan het blad *Iris* begonnen. Twee nummers zijn inmiddels verschenen. Iris is volgens de samenstellers een onaangepast stripblad dat een podium wil vormen voor amateurstriptekenaars. De eerste twee nummers bestaan vooral uit humoristisch getinte strips. Invloeden zijn altijd wel aan te wijzen (onder anderen **Gotlib**, **Gerrit de Jager** en **Wim Stevenhagen**, **Joost Swarte** en **Windig & De Jong**), maar de meeste bijdragen zijn eigenzinnig genoeg. De openingsstrip heet *Iris* en wordt per nummer door een andere tekenaar gemaakt. Een andere strip die ik uit nostalgische overwegingen aanstip, is *Dirkjan* door **Mark Retera**. Dit, omdat de twee grappen over student Dirkjan, die tot nu toe verschenen, mij sterk herinnerden aan mijn studententijd. De redactie van Iris is overigens op zoek naar nieuwe bijdragen. Dus, grijp je kans en stuur eens wat op! De oplage is 250 exemplaren. Losse nummers van Iris kosten *f*2,50 / Bfr.50 per stuk; voor een abonnement moet *f*17,50 / Bfr.350 worden neergeteld. Info: Redactie Iris, Th. van Acquinostraat 4, 6525 GD Nijmegen, 080-512176, girorekening 6369375.

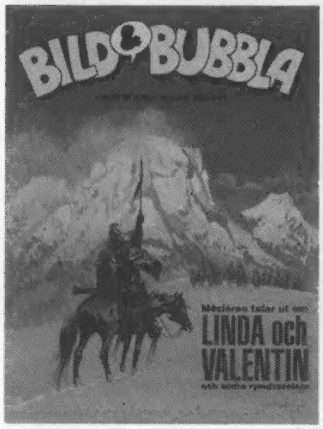

Kapitein Rob keert terug op Pampus

Pampus is het voormalige forteiland bij Amsterdam. De *Stichting Pampus* beheert de instandhouding van dit curiosum. Een van haar meest recente activiteiten is de bewerkstelliging van de 'terugkeer van Kapitein Rob op Pampus' na ruim vijfendertig jaar. Op Pampus is namelijk vanaf begin

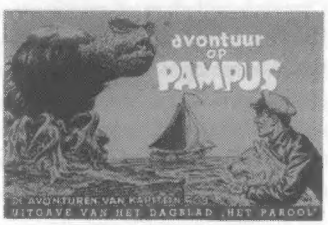

juli de herdruk verkrijgbaar van het Kapitein Rob-verhaal *Avontuur op Pampus*, dat in 1955 in dagblad Het Parool verscheen. De opbrengst van het boekje komt ten goede aan de Stichting Pampus als fondswerving voor de toekomstige restauratie van het fort.

Avontuur op Pampus verscheen als deel 36 van de in totaal 73 boekjes die na publikatie in de krant werden uitgegeven. In dit avontuur loopt een experiment met brilvissen van de kwaadaardige professor Lupardi uit de hand. De vissen nemen zulke proporties aan dat de geleerde door kapitein Rob uit zijn op Pampus gevestigde laboratorium ontzet moet worden.

Dat deze zomer deze authentieke herdruk van *Avontuur op Pampus* verscheen in een beperkte, eenmalige oplage van 12.000 exemplaren, is mogelijk gemaakt door de erven Kuhn, dagblad Het Parool en Promoplan Promotionele Projekten. De erven Kuhn stelden als voorwaarde voor hun medewerking dat *Avontuur op Pampus* niet in de boekhandel verkrijgbaar mag zijn, maar uitsluitend op Pampus. Wel kunnen geïnteresseerden, die niet van plan zijn Pampus spoedig met een bezoekje te vereren, het boekje bestellen. Op het eiland kost *Avontuur op Pampus* *f*10,- (Bfr.200); wil men het bestellen dan moet *f*14,- / Bfr.280 per exemplaar worden overgemaakt op girorekening 347252, ten name van Promoplan Pampus, onder vermelding van 'Avontuur op Pampus'. Zodra de overschrijving binnen is, wordt het boekje toegestuurd.

RS

Vice-voorzitter Luitse van de Stichting Pampus overhandigt het eerste exemplaar van *Avontuur op Pampus* aan mevrouw Kuhn-Groenewoud, de weduwe van Pieter J. Kuhn. Zij was in gezelschap van haar dochters Willy (*links*) en Marga, waaraan de gelijknamige personages uit de kapitein Rob-verhalen hun namen ontlenen. (foto, Gerrit Hols).

In Memoriam

De grote namen van de Amerikaanse stripwereld sterven langzaam uit. Legden laatstelijk **William Gaines** en **Martin Goodman** het loodje, onlangs was het de beurt aan **Joe Shuster**, mede-bedenker van *Superman*. Samen met **Jerry Siegel** gaf Shuster in 1938 het levenslicht aan deze wereldberoemde stripheld. De serie genoot direct een ongekende populariteit. Het tweetal verkocht het idee van deze onverslaanbare superheld in hetzelfde jaar aan DC Comics. Het succes van de strip heeft het duo echter weinig geld opgeleverd. Volgens Siegel is met het heengaan van Shuster een pionier verloren gegaan. Joe Shuster is 78 jaar geworden.

Op 16 november 1991 overleed **Reg Parlett**. Van 1929 tot 1986 maakte hij talloze humoristische strips voor de Engelse uitgevers IPC, Fleetway en Amalgamated Press. Zoals lange tijd gebruikelijk in Engeland werd zijn werk grotendeels ongesigneerd gepubliceerd, zodat we nauwelijks weten wat Parlett precies heeft getekend. In ieder geval heeft hij een groot aantal verhalen van *Billie Turf* en zijn al even dikke zus *Bessie* gemaakt. Parlett werd 87 jaar oud.

Arturo del Castillo is in januari van dit jaar op 67-jarige leeftijd in Buenos Aires overleden. Hij laat een indrukwekkend oeuvre achter. Del Castillo was één van de groten van het Argentijnse stripverhaal. Hoewel hij in verschillende genres verhalen heeft gemaakt, was zijn specialiteit de western. In dit genre maakte hij lange tijd verhalen voor Engelse en Italiaanse uitgevers. In Nederland verscheen dit werk korte tijd in Sjors. Del Castillo debuteerde in 1957 met *Randall the killer*, geschreven door **Hector Oesterheld**. Zijn bekendste strip is de western *Garrett*, later voortgezet als El Cobra voor het Italiaanse blad Skorpio.

Op 24 april overleed **André Fernez**. Hij werd in 1917 in Nederland geboren. Van 1946 tot 1958 was hij hoofdredacteur van het weekblad *Kuifje*. Voor dit zelfde blad schreef hij een paar scenario's voor **Follet, Graton, Aidans, Vance** en **Attanasio** (*Jimmy Stone*). Hij was tevens de anonieme scenarist van twee verhalen van *Pom en Teddy* (**Craenhals**) en drie verhalen van *Jack Diamond* (**Funcken**).
Binnen het Franse taalgebied genoot Fernez bekendheid als auteur van ongeveer veertig spionageromans met in de hoofdrol *Nick Jordan*.

Op 25 januari van dit jaar overleed **Guido Buzzelli**, één van de grote Italiaanse stripauteurs. Op 18-jarige leeftijd begon hij met het tekenen van strips en cartoons. Negen jaar later verliet Buzzelli Rome en ging in Engeland werken aan een stripversie van de romanserie *Angélique*. Na eerst nog enige tijd in Frankrijk te hebben gewerkt onder het pseudoniem Olivier keerde hij terug naar Italië. Lange tijd maakte hij geen stripverhalen meer. In 1967 verscheen een heel persoonlijk verhaal: *La révoltes des ratés* (in Nederland gepubliceerd in Supergum als *De opstand der linkshandigen*) en nadat **Wolinski** dit verhaal had ontdekt en gepubliceerd had in Charlie volgden in de jaren zeventig nog een groot aantal albumuitgaven in de Franse taal, bij voorbeeld *H.P.*, *Zil Zelub* en *Aunoa*, In 1973 ontving hij de Yellow Kid (de Italiaanse Stripschapprijs) tijdens het stripfestival van Lucca. In ditzelfde jaar maakte hij de western *Nevada Hill* met **Gourmelen** (auteur van *MacCoy*). Buzzelli deed het goed in Frankrijk en zijn werk verscheen in de belangrijkste bladen: Circus, Pilote en (A Suivre). Langzaamaan verdween Buzzelli opnieuw van het toneel. Hij distantieerde zich steeds meer van het stripverhaal en weidde zich – net als in de

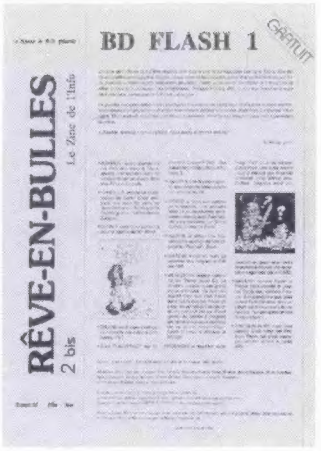

jaren zestig – hoofdzakelijk aan de schilderkunst.
In 1988 verscheen in Italië nog een door hem getekende aflevering van de populaire western *Tex Willer*. Buzzelli was in 1986 één van de deelnemers aan de expositie *De 9e Kunst* in Gent. Hij werd 64 jaar.

HP/RS

Stapeltje secundair

Bild & Bubbla 1992/3.
Het nummer opent met een 'In Memoriam' van **Kresse** door Piet Koudenburg en Per A.J. Andersson (hoofdredacteur). Verder veel aandacht voor **Jean-Claude Mézières** (interview en artikel).
De voorzitter van het Zweedse Stripschap, **Daniel Atterbom**, maakt zich druk over de weigering van de Disney-uitgever in dat land – Serieforlaget/Hemmets Journal – de namen van de diverse Disney-auteurs bij de verhalen te vermelden. In Denemarken wordt dit namelijk wel gedaan en zelfs in Amerika begint het verschijnsel langzaamaan uit de verdomhoek te komen.
Nieuws en recensies maken het nummer weer zo goed als compleet.
Info: Kimmersbo pl 1590, SE-437 93 Lindome, Zweden.
Bobbla 1992/2.
Voor deze rubriek een nieuwe ster aan het firmament, maar het blad bestaat al langere tijd. Op A5-formaat, zwart/wit, met een rommelige lay-out is het overduidelijk een no-budget-magazine, maar dat mag de pret niet drukken.
Het tijdschrift bevat deze keer veel informatie over *Maus* en **Spiegelman**. Ook in dit tijdschrift een 'In Memoriam' van **Hans Kresse**, eveneens geschreven door **Piet Koudenburg** uit Bodengraven (zie Bild & Bubbla), die zich elders in het blad middels een advertentie profileert als beheerder van *The Marten Toonder Archives*, driftig op zoek zijnd naar Noorse uitgaven uit de veertiger en vijftiger jaren van Bommel en Poes. Wie is die Koudenburg? Wat zijn in vredesnaam The Marten Toonder Archives? Ik zoek het uit.
Info: Westeye Egebergsgt. 8c, 0172, Oslo, Noorwegen.
Comic Forum 57.
Bevat deze keer een essay over de negatieve kanten van machine-lettering, een artikel over **Grant Morrison**, een beschouwing van 1991 door een aantal stripjournalisten, album-

Vertalers gezocht!

De redactie van Stripschrift zoekt met spoed potentiële medewerkers die in staat zijn vertalingen/bewerkingen te verzorgen van artikelen en interviews uit onder andere het Frans, Duits en Engels. Vrijwilligers kunnen zich aanmelden via Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam of telefonisch via 010-220 10 63.

recensies en veel actualiteiten. Mooi verzorgd.
Info: Singerstrasse 11a, 1010 Wien, Oostenrijk.
The Comics Journal 150.
Jubileumnummer! Congratulations! Een nieuwe serie artikelen – *Back to the Drawing Board* – neemt voortaan één tekenaar onder de loep en zaagt de man/vrouw door over gebruikte materialen, manier van werken, documentatie, décors, afmetingen van de plaatjes, lay-out van een pagina, gebruik van arcering/schaduw, perspectief, gezichtsexpressie en dergelijke. Kortom: hoe komt zo'n strip tot stand. Deze keer doet **Jaime Hernandez** een boekje open over zijn werkwijze. Verder grote interviews met **Peter Kuper** en **Mark Schultz**, een sketchbook-aflevering van **David Mazzucchelli** en veel nieuwtjes, zoals: **Don Martin** (ex-*Mad*, nu *Cracked*) is in januari gestart met een dagelijkse krantestrip, *The Nutheads*, die op dit moment in ongeveer vijftig kranten wordt gepubliceerd. Martin behoudt de rechten van de strip, ondanks het feit dat een groot niet nader genoemd syndicaat 250.000 dollar heeft geboden voor de eigendomsrechten.
Info: 7563 Lake City Way N.E., Seattle, WA 98115 U.S.A.
Hop! 52.
Een interview met **Tome**, een portret van **Lepage** en een dossier over *Captain Horn* plus nieuws, heel veel nieuws. Zoals altijd is ook dit nummer van Hop! weer de moeite waard.
Info: 56, Boulevard Lintilhac, 15000 Aurillac, Frankrijk.
Icom Info 57.
Het blad opent na wat actualiteiten met een artikel over **Martin Frei**, de tekenaar van de nieuwe strip *Schimanski* (de macho-commissaris uit de tv-serie Tatort). Verder biedt dit nummer nog twee interviews. Eén met **Matthias Schultheiss** – die geen verdere toelichting behoeft – en één met **Klaus Dill**, een in Duitsland zeer bekende illustrator die vooral veel eer behaalde met zijn schitterende filmposters en covers voor de *Bessy*-albums.
Info: Holzäckerstrasse 32, 8551 Wimmelbach, BRD.
Nordic Comics Revue 2.
Dit Scandinavische Engelstalige blad, waar nu ook Polen zich bij heeft aangesloten, brengt ons deze keer onder andere een interview met een Finse Duck-tekenaar, **Jukka Murtosaari**, die meewerkte aan de nieuwe Disney-film *Sindbad*, waar ook **Daan Jippes** de nodige tijd in heeft gestoken.
Info: Husumgade 2, DK-2200 Kopenhagen N, Denemarken.
Rêve-en-Bulles 2bis (BD Flash 1).
De eerste nieuwsbrief van het Belgisch stripblad Rêve-en-Bulles bestaat voornamelijk uit actualiteiten. Een leuke aanvulling op het moederblad.
Info: 13, Allée de la Fragne, 1400 Nivelles, België.
Rraah! 20.
Naast veel nieuws en recensies deze keer artikelen over **Paolo Eleuteri Serpieri** en **Rainer Laws**, een jonge Duitse tekenaar wiens eerste album nog steeds niet is verschenen, ondanks het feit dat hij bij uitgeverij

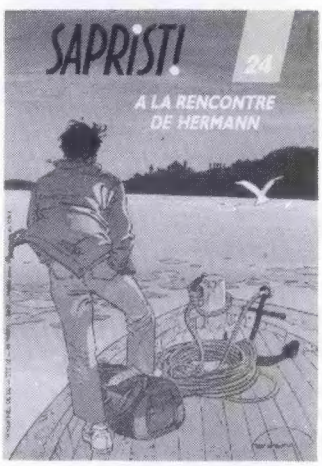

Splitter reeds vier jaar geleden een contract tekende. Laws wordt vooral geroemd vanwege zijn 'synthese van Europese en Amerikaanse tekentradities'.
Info: Eppendorfer Weg 67, D-2000 Hamburg 20, BRD.
Sapristi 24.
Een groot interview met **Hermann** vormt de basis van dit nummer, waarvan ook de cover door deze auteur werd getekend. Verder veel actualiteiten en een aantal strips.
Info: BP 173, 76206 Dieppe Cedex, Frankrijk.

AvO

Deze keer geen Stars en Strips. Michel Nadorp genoot tijdens de produktie van dit nummer van een welverdiende vakantie.

Casper en Hobbes

WATTERSON